

Antirasistisk diskurs i hem och skola

**Kritisk diskursanalys av levda erfarenheter, den finländska grundskolans
läroplan och antirasistiska webbsidor**

Linda Yrjölä

40458

Pro gradu-avhandling i nordisk folkloristik

Handledare: Blanka Henriksson

Aminkeng Atabong Alemanji

Fakulteten för humaniora, psykologi

och teologi

Åbo Akademi

Åbo 2022

ÅBO AKADEMI – FAKULTETEN FÖR HUMANIORA, PSYKOLOGI OCH TEOLOGI

Abstrakt för pro gradu-avhandling

Ämne: Nordisk folkloristik

Författare: Linda Yrjölä

Arbetets titel: Antirasistisk diskurs i hem och skola - Kritisk diskursanalys av levda erfarenheter, den finländska grundskolans läroplan och antirasistiska webbsidor

Handledare: Blanka Henriksson, Aminkeng Atabong Alemanji

Abstrakt:

Denna avhandling analyserar genom kritisk diskursanalys hur rasism och antirasism presenteras och berättas i grundskolan och hemmet. Materialet utgörs av den finländska läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014), svensk-, finsk- och engelskspråkiga antirasistiska webbsidor och intervjuer med personer som tillhör ras-, etniska- eller religiösa minoriteter.

I analysen används kritisk diskursanalys främst utgående från Teun A. van Dijks teori samt Ibram X. Kendis definition av rasism och antirasism. Analysen är delad i tre delar. Första delen jämför intervjupersonernas levda erfarenheter med läroplanen. Andra delen jämför intervjupersonernas levda erfarenheter med de antirasistiska webbsidornas samt jämförs dessa webbsidor med läroplanen. Slutligen presenteras forskares, intervjupersonernas och mina egna synvinklar på framtiden angående ämnet.

Analysen visar att intervjupersonerna hade olika erfarenheter både i skolan och hemmet. Den finländska läroplanen saknar antirasistiska mål och forskare ser ett behov för att tillägga antirasistiska strategier och mål i läroplanen. Antirasistiska webbsidorna presenterar antirasistiska mål och strategier men forskning visar att denna information inte når hemmen.

Sidantal: 62

Nyckelord: Rasism, antirasism, rasifiering, diskursanalys, läroplan, intervju, familj, skola, barndom, finland.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.2 Tidigare forskning	2
1.3 Disposition	3
2 Rasismens kontext i Finland	5
2.1 Begrepp	5
2.2 En kort världshistoria	8
2.2.1 Det samtida Finland	10
3 Teori och metod	12
3.1 Rasism, antirasism och mångkulturalism	12
3.2 Kritisk diskursanalys	13
3.2.1 Makt i diskurser	15
4 Intervju: metod och etik	17
4.1 Intervju som metod	17
4.2 Intervjuetik	19
5 Presentation av källmaterialet	22
5.1 Intervjupersonerna	22
5.2 Den finländska läroplanen för den grundläggande utbildningen	23
5.3 De antirasistiska webbsidorna	24
6 Analys av diskurserna	26
6.1 Diskurser om rasism och antirasism i läroplanen	26
6.2 Hemmet med inblick i arbete och fritid	34
6.2.1 Intervjupersonerna förklarar rasism för ett barn	40
6.3 Synvinklar på framtid och förbättring	43
6.3.1 Läroplanens framtid	43
6.3.2 Hemmets framtid	47
7 Sammanfattande ord	50
8 Källor	52
8.1 Intervjuer	52
8.2 Den finländska läroplanen	52
8.3 De antirasistiska webbsidorna	52
8.4 Litteratur	53
8.5 Bilagor	57

1 Inledning

Syftet med denna avhandling är att ge insikt och presentera erfarenheter i hur rasism och antirasism presenteras och berättas i grundskolan och hemsfären. Detta görs genom kritisk diskursanalys och genom att se på existerande rasistiska och antirasistiska diskurser i källmaterialet som jämförs med intervjupersonernas levda erfarenhet. Källmaterialet är delat i tre delar: den senaste finländska läroplanen för den grundläggande utbildningen (2014), svensk-, finsk- och engelskspråkiga antirasistiska webbsidor och intervjuer med personer som tillhör ras-, etniska- eller religiösa minoriteter och som har gått i finländsk skola. Intervjupersonerna intervjuades om sina erfarenheter kring hur rasism har diskuterats i deras familj, i deras skola och hur de själv skulle förklara rasism för ett barn tillhörande samma minoritet som dem själva.

Med denna avhandling vill jag ha svar på hur den levda erfarenheten ser ut jämfört med den finländska läroplanens mål och de antirasistiska webbsidornas mål samt presentera olika forskares, intervjupersonernas och min egen syn på framtiden angående ämnet. Denna information kommer att ge insikt i hur personer av ras-, etniska- eller religiösa minoriteter upplever att rasism talas om i deras uppväxt, samt presentera läroplanens och webbsidornas antirasistiska brister och styrkor.

Avhandlingen fick sin början med att jag läste artiklar om afrikan-amerikanska mammors reflektioner kring att måsta förklara rasism för sina barn. Det fick mig att tänka på hur detta sker i Finland. Jag har personligen inget minne av att min skola eller att mina föräldrar skulle förklarat eller talat om rasism i mina yngre år, även om det fanns barn av rasminoritet i alla skolor jag gått i sedan daghemmet. Då jag diskuterade med andra finländare om detta, har de haft olika erfarenheter av huruvida det har talats om rasism i deras skola och hem.

Jag är finlandssvensk, men har sällan utsatts för rasism på grund av denna identitet. Största delen av mitt liv har jag inte heller haft vänner som skulle tillhört en ras-,

etnisk- eller religiös minoritet som var aktivt rasistiskt utsatt i Finland¹. I gymnasiet blev jag intresserad av politik då jag även för första gången självant började läsa om rasism och minoritetsfrågor. Senare i slutet av mina kandidatstudier började jag aktivt studera dessa ämnen akademiskt främst genom mina biämnen social exclusion och religionsvetenskap.

Min levda erfarenhet av rasism är annorlunda än mina intervjupersoners och jag reflekterar mera om denna dynamik i kapitel fyra (4). I *White Like Me: Reflections On Race From A Privileged Son* (2008) förklarar Tim Wise hur man som medlem av majoritetsgruppen har lyxen att kunna undgå att måsta reflektera över raser och rasism. En lång tid i mitt liv hade jag inte ett intresse och behov av att lära mig om minoriteter och rasism. Detta var förstås möjligt eftersom jag är en vit infödd finländare, medan flesta ras-, etniska- och religiösa minoriteter inte kan undgå dessa ämnen. Ifall jag inte senare i livet skulle ha blivit intresserad av rasism, kunde jag fortsatt leva mitt liv utan att måsta tänka på detta ämne desto mera. Eftersom en majoritetsgrupp kan ignorera eller förneka en minoritetsgrupp, betyder det att samhällets befolkning kan leva mycket olika liv där den privilegierade gruppen kan vara omedveten om dessa olika sidor av samhället (Wise 2008, 119). Även om Wise forskar ur en amerikansk synvinkel så kan detta relateras till Finland. Däremot får det inte glömmas att jämfört med USA, har ras- och invandrapolitik inte varit en aktiv diskurs i Finland förrän 1990-talets invandrarfrågor, detta diskuteras mera i kapitel två (2).

1.2 Tidigare forskning

Detta är en avhandling inom Nordisk Folkloristik. Vad som gör denna avhandling folkloristisk är att en del av källmaterialet består av levda erfarenheter samt att analysen ser på överförandet av information från en grupp till en annan. I detta fall

¹ Jag anser inte att finlandssvenskar är aktivt rasistiskt utsatta, då vi har en relativt stark och trygg position i Finland.

från läroplan till skolbänken, antirasistisk webbsida till dess läsare och föräldrar till barn.

Det finns inte forskning med fokus på hur personer av ras-, etniska- eller religiösa minoriteter i Finland upplever att de blivit förklarade rasism i skolan och av deras familj. Dessa frågor kommer delvis fram i forskning om intervjuer med rasistiskt utsatta, men jag ville skapa material som fokuserade endast på dessa frågor. Denna avhandling använder sig främst av sociologisk, etnologisk och pedagogisk forskning då dessa hade största utbudet av forskning om rasism och antirasism i läroplanen, skolan och hemmet. Forskningen som används i denna avhandling presenteras mera i detalj i kommande kapitel.

Jag skriver denna avhandling med en antirasistisk position. Enligt Honkasalo och Suurpää (2009, 148) byggs antirasistisk forskning av ömsesidig diskussion och de påpekar att detta kan ske varsomhelst: på föreläsning, vid kaffebordet, i epost-diskussioner, genom att lyssna på andra, med mera. Jag anser definitivt att mina diskussioner med vänner, med handledare, på seminarium och olika kurser, vad som talas i media och genom att läsa litteratur, har gett mig en bredare kännedom och olika synvinklar i dessa ämnen. Rasism som ämne är känsligt och värdeladdat och ingen aktör är osjälvisk, men Honkasalo och Suurpää anser att ens position, känslor, erfarenheter och uppfattningar inte behöver vara ett hinder, utan en del av analysens helhet (ibid. 147–148).

1.3 Disposition

Denna avhandling består av nio kapitel. Inledningen presenterar avhandlingens forskningsfråga, syfte, tidigare forskning och disposition. I nästa kapitel (2) presenterar jag begrepp samt historisk och politisk kontext för att förklara hur samtida finländska diskurser om rasism och antirasism har utvecklats. I kapitel tre (3) presenterar jag teorierna jag använder för denna avhandling: vilken definition av

rasism, antirasism och mångkulturalism jag använder mig av, samt min analysmetod kritisk diskursanalys. I kapitel fyra (4) introduceras insamlingsmetoden som är kvalitativa forskningsintervjuer, samt etik och problem kopplat till insamlingen och användningen av detta material. Före själva analysen presenteras de tre källmaterialen i kapitel fem (5): intervjupersonerna, den finländska läroplanen för den grundläggande utbildningen och de antirasistiska webbsidorna som jag valt.

Analyskapitlet (6) är delat i tre delar: 6.1 Diskurser om rasism och antirasism i utbildningen, 6.2 Hemmet med inblick i arbete och fritid 6.3 Synvinklar på framtid och förbättring. Slutligen sammanfattas hela avhandlingen i kapitel sju (7). Det sista kapitlet åtta (8) presenterar källmaterialet, litteraturlista och diverse bilagor.

2 Rasismens kontext i Finland

I denna avhandling använder jag kritisk diskursanalys som presenteras i kapitel 3.2. En viktig del av att förstå en diskurs kritiskt, är att sätta in den i en kontext, vilket den historiska bakgrunden är en del av (Wodak & Meyer 2009, 30). För att förstå den finländska staten och befolkningens inställning till immigration, rasism och antirasism idag, redogör jag för hur raser och rasism formas samt presenterar en kort relevant världshistoria.

2.1 Begrepp

I detta kapitel presenterar jag några relevanta begrepp, för att förklara vad raser är och hur de formas, samt för att redovisa för läsaren vilka definitioner av dessa begrepp jag använder mig av i avhandlingen. Rasism och antirasism presenteras i teorikapitlet 3.1 då dessa har starkare relevans i själva analysen.

I avhandlingen har jag valt att intervjua personer som tillhör en etnisk-, ras- eller religiös minoritet. Ras och etnicitet är nära kopplade till varandra och vissa definitioner beskriver dem till och med som samma sak. Jag har valt att skilja dem åt, eftersom då människor diskuterar dessa i vardagen brukar de definiera dem som olika begrepp. Flera forskare konstaterar att historia och det sociala spelar en viktig roll i skapandet av raser och etnicitet (Omi & Winant 2015, 110; People & Bailey 2010, 289). Således väljer jag, som de flesta definitioner av dessa begrepp, att se dem som sociala konstruktioner. Etnicitet fokuserar på kategorisering av kulturer. James People och Garrick Bailey (2010, 289) definierar etnicitet i grund och botten som en social kategori av människor baserat på deras uppfattningar av delade sociala erfarenheter eller deras förfäders delade erfarenheter. Medlemmarna i en etnisk grupp anser sig dela kulturella traditioner och historia som skiljer dem från andra grupper (ibid.). Etnisk gruppidentitet har en stark psykologisk eller känslomässig komponent, som delar in världens människor i motsatta kategorier dvs "oss" och

"dem" (ibid.). Till skillnad från social stratifiering, som indelar människor horisontellt baserat på socioekonomiska faktorer, indelas etniska identiteter vertikalt och skär igenom klasskillnaderna (ibid.). Med andra ord kan olika sociala kategorier av en befolkning tillhöra samma etnicitet (ibid.).

Jag har valt Michael Omi och Howard Winants (2015, 110) definition av ras: "Race is a concept that signifies and symbolizes social conflicts and interests by referring to different types of human bodies.". Omi och Winant förklarar vidare att ras generellt kategoriseras från fenotyper det vill säga biologiskt utseende och att skapa raser är kopplat till olika sociala- och historiska händelser (ibid.). Människor skiljer raser oftast genom att se på fenotyper, men Steve Garner påpekar i *Racisms – An Introduction* att det biologiskt i människors gener finns nästan inga skillnader mellan "raser" (Garner 2017, 2). Garner (2017, 3) hävdar att det sociala ger oss verktyg och information om vår historia och kultur, vilket ger oss förmågan att se människor som raser. En del av att forma raser är också det ideologiska arbetet som görs kollektivt genom att tolka likheter och olikheter mellan raser (ibid. 3).

I boken *Racial Formation in the United States* introducerar Michael Omi och Howard Winant rasbildningsteori för att förklara hur raser skapas (2015, 109). De beskriver processen som en sociohistorisk process genom vilken rasidentiteter skapas, levs ut, transformeras och förstörs (ibid. 109). De delar in processen i tre delar 1. Rasifiering 2. Rasprojekt, och 3. Rasism. I detta kapitel presenterar jag endast rasifiering och rasprojekt, då rasism presenteras i teorikapitlet, och jag valt en annan forskares definition för detta.

Omi och Winant (2015, 111) beskriver rasifiering som ett sätt att skapa och skilja mellan folkgrupper och som en process där olika sociala och symboliska betydelser väljs ut och kopplas till tolkade fenotypiska skillnader. För att se hur rasifiering sker, måste man undersöka det ifrån den specifika situationen eller kontexten som den sker i, då olika situationer har olika agenter, aktörer, och olika beteendemönster (Garner 2017, 24). Rasifiering sker makro- och mikrosocialt, och den allmänna

överenskommelsen bland forskare är att det är något skadligt som görs mot andra som en del av ett maktförhållande (Omi & Winant 2015, 111; Garner 2017, 26).

Rasprojekt kan beskrivas vara hur rasidentiteter används individuellt eller kollektivt, exempelvis hur ras tolkas, förklaras samt hur resurser delas och organiseras längs särskilda rasgränser (Omi & Winant 2015, 125). Rasprojekt kan vara både positiva och negativa. Ett exempel på ett makrorasprojekt kan vara till exempel polisens diskriminering av en raser eller att skapa arbete för invandrare. På mikronivå kan dessa rasprojekt till exempel vara någon som bär en svastika eller någon som tar del av antirasistisk aktivism. Omi och Winant påpekar att dessa projekt inte ska ses som separata autonoma idéer, utan snarare en reflektion och svar på ras i ett socialt system (ibid. 125).

Som fortsättning på synen av ”oss” och ”dem” används andrafiering (eng. othering) ofta av forskare. Andrafiering är en diskursiv process, där det skapas en dominerande grupp: ”oss” ”själva” som konstruerar en eller flera utegrupper: ”dem” ”andra” (Stazaks 2008, 2). Andrafiering är nära kopplat till rasifiering men är ett bredare begrepp då rasifiering endast fokuserar på ras, medan andrafiering kan inkludera exempelvis kön, klass, språk, ålder och religion (Omi & Winant 2015, 105, 111). Andrafiering kan ske både medvetet och omedvetet och målet är att stigmatisera den andra gruppen, behandla dem annorlunda än den egna gruppen samt att underordna dem, bland annat i krig är andrafiering ett viktigt verktyg för att se andra grupper som fiender (Omi & Winant 2015, 105, 111; Stazaks 2008, 2)

2.2 En kort världshistoria

För att förstå hur dagens rasism och antirasism fungerar i Finland, måste vi se tillbaka i historien. I detta kapitel presenterar jag kort nyckelhändelser i rasismens världshistoria och drar paralleller med hur dessa händelser har påverkat Finlands rasismdiskurser.

Människor har kategoriserats i olika nivåer av värde före den kolonialistiska förslavningen av Afrika på 1300-talet (Cohn-Sherbok 2003; Fredrickson 2002), men denna händelse är vad som främst utvecklade dagens rasism. Rasism på grund av hudfärg var ännu inte prevalent under kolonialiseringens början, snarare spelade kristendomen en stor roll i andrafierandet och assimileringandet av afrikaner och de infödda i Amerika (Fredrickson 2002, 38; Garner 2017). Från en kristen synvinkel sågs de flesta av dessa som hedningar som inte kunde frälsas, så de användes istället som "produktvara" det vill säga slavar (Fredrickson 2002; Garner 2017). I Norden ser vi oss inte ha varit delaktiga av kolonialiseringen (Rastas 2019). Detta beror delvis på branding av nordiska länderna som demokratiska, fredliga och aktiva i olika former av freds- och människorättsprojekt (ibid.). Norden har dock också varit involverad i kolonialismen av Afrika och andra områden som samernas mark, både direkt och indirekt (ibid.).

Under upplysningstiden år 1720–1820 kategoriserades raser och kulturer av olika tänkare (Garner 2017, 8). Ideologin om slavhandeln var inte längre religiöst grundad utan nu baserades den på sekulär realism (ibid.). På 1800-talet introducerades rasygien, med andra ord sökandet efter en "ren ras" vilket inkluderade antropometriska mätningar av kroppar, då kroppen ansågs vara nyckeln till vilken kultur människor tillhörde (Garner 2017, 10; Fredrickson 2002, 82). Denna kategorisering av raser och den rasism som den ledde till ligger till grund för hur raser kategoriseras än idag och varför rasism mot särskilt hudfärg blev mycket utbredd (ibid.). Under 1700- till 1800-talet sågs Finland som mongoler av västvärlden, och för att få en bättre rasidentitet började Finland presentera sig som germanska (Puuronen 2011, 73). I Finland blev främst samer och romer utsatta för

en negativ bild på grund av rashygien (Lehtonen, Piela, Snellman 2012, 231; Uusi Suomi. 2009).

Slaveriet i USA upphörde med USA:s inbördeskrig 1865, men strax därefter blev den vita makten som starkast i USA fram till andra världskriget (Fredrickson 2002, 91). Motsvarande ändring i vita makten skedde runt världen, så som Sydafrikas apartheid 1910–1989 och Tysklands antisemitism 1933–1945 (Fredrickson 2002, 95). Fredrickson förklarar att Förintelsen spelade en viktig roll för att ändra världens syn på rasism till något negativt, detta ledde även till slutet för rashygien (ibid. 2002, 124). Efter världskriget ändrades rasismen till den så kallade "nya rasismen", som även kallas kulturell rasism. Puuronen (2011, 57) påpekar att den gamla rashygien helt enkelt förändrades till kulturhygien där assimilering av kulturer blev den nya trenden. Då den finländska nationalismen stärktes, ansågs samerna inte ha en historia och man trodde att de skulle försvinna småningom som ett folk (Lehtonen, Piela & Snellman 2012, 231). Samerna började assimileras efter världskriget och deras områden kolonialiserades av den finska staten (ibid.). Även om samerna efter denna assimilation ännu idag står kvar relativt starkt som både kultur och folk, påverkas de ännu av minskade rättigheter och de geografiska områden som de miste (Lehtonen, Piela & Snellman 2012, 231).

Postkolonialismen var övergången från kolonialism till självbestämmande för de länder som var kolonialiserade. Postkolonialism visar de nuvarande politiska problemen efter hundratals år av expropriation det vill säga övertagning av egendom, exploatering och lidande (Fredrickson 2002, 128; Darian-Smith 1996, 292). Det växte fram ett beroende mellan väst och icke-väst. Väst dominerar länder, raser och samhällen som lämnades i ett underläge efter kolonialiseringen (Darian-Smith 1996, 292, 294). Dessutom är den västerländska identiteten och överlägsenheten beroende av andrafierandet av öst, exempel på detta är väst versus islam (ibid, Allen 2010). Kolonialismen är en faktor för fattigdom och oro, som lett till flykting- och invandringsvågor, även de som invandrat till Finland vilket diskuteras mera i nästa kapitel.

2.2.1 Det samtida Finland

Tidigare presenterades delar av hur världshistorien påverkat Finland i rasism-relaterade frågor. I detta kapitel presenterar jag vad situationen är i det samtida Finland.

I *Rasistinen Suomi* diskuterar Vesa Puuronen Finlands historia och politik kopplat till rasism. Under Finlands lågkonjunktur på 1990-talet kom det en större invandrarvåg, samma hände under flyktingkrisen 2015 (Puuronen 2011, 204; Barlai m.fl. 2017). En stor del av befolkningen ansåg att dessa invandrare var orsaken till arbetslösheten och regeringens minskning av olika förmåner (Puuronen 2011, 204). Puuronen (2011, 204–205) anser att detta ledde till tillväxten av extremhögern i politiken och vardagen. Det mest populära partiet med starkaste kritik mot invandrare är Sannfinländarna som har varit aktiva sedan 2008 och fortfarande är ett populärt parti idag (ibid. 207).

År 2009 samlade den evangelisk-lutherska kyrkan in synpunkter på invandrapolitik via sin webbplats. I omröstningen fanns en öppen fråga som alla kunde svara på ”Vad vill du säga om att invandrare ansluter sig till arbetskraften”. Puuronen kategoriserade 1493 av dessa slumpmässiga svar till: ~30% var negativa/rasistiska ~50% positiva och ~20% neutrala/oklara (2011, 245–246). Detta är en ganska stor andel negativa svar om procentandelen jämförs med den finska befolkningens antal. Puuronen listar de minoriteter som finländarna är mest intoleranta mot som följande: 1. somalier 2. araber 3. kurder och 4. ryssar. Rasminoriteterna som Puuronen intervjuade i sin studie hävdar att de mest lider av att bli behandlade orättvist, får mindre stöd och blir diskriminerade (2011, 71, 103–104).

Finland kan sägas ha ett stort problem med rasism, och har bland annat klassificerats som EU:s mest rasistiska land enligt europeiska byrån för grundläggande rättigheter (FRA) i sin forskning EU MIDIS II (2017). EU:s MIDIS II-forskning bygger på en undersökning om rasism mot invandrare och etniska minoriteter. Undersökningen tar

reda på hur diskriminering upplevs i olika situationer, till exempel i offentliga tjänster och på jobbet, synen på integration och förtroende för offentliga institutioner, tillgivenhet till landet (Finland) där de bor och medvetenhet om ens rättigheter (FRA 2017). I detta frågeformulär definieras rasism som: trakasserier och brott orsakade av hat mot människor på grund av deras etnicitet eller flyktningbakgrund, religion eller hudfärg (FRA 2017, 11). Denna studie speglas även i Puuronens forskning där det kommer fram att minoriteter inte litar på myndigheterna i Finland och mycket av rasismen rapporteras inte (Puuronen 2011, 171–172).

Finlands långa komplicerade historia har lett till att rasismen idag ser ut som den gör i Finland. De främsta faktorerna är kolonialism, assimilering, invandrarvågor och extremhögerpolitik. I de nordiska länderna, precis som Finland, har rasism som ämne undvikits en lång tid både offentligt och i akademien (Rastas 2009, 1). Detta har resulterat till att dessa länder saknar vokabulär för att diskutera dessa ämnen (ibid.). Samtida antirasism i Finland är underforskat, men institutioner, organisationer och politiker har börjat arbeta med mera inkluderande och antirasistiska policyer, troligtvis både på grund av minoriteternas ökande antal i Finland och för att det skandinaviska sociala klimatet utvecklas till mera antirasistiskt. Justitieministeriet i Finland publicerade 28.10.2021 ett handlingsprogram mot rasism ”Ett jämlikt Finland: Statsrådets handlingsprogram mot rasism och för goda relationer”, som presenterar regeringens mål i att bekämpa rasism och diskriminering inom alla delområden i samhället (Statsrådet 2021). Jag presenterar denna publikation aningen mera detaljerat i sista analyskapitlet 6.3.

3 Teori och metod

I detta kapitel presenterar jag vilken definition av rasism, antirasism och mångkulturalism jag använder i analysen. Jag presenterar även min teori och analysmetod kritisk diskursanalys.

3.1 Rasism, antirasism och mångkulturalism

Inom forskning har rasism och antirasism otaliga definitioner. Även mitt källmaterial baseras på olika tolkningar av vad rasism är, det vill säga intervjupersonerna, den finländska läroplanen och antirasistiska webbsidorna har alla sina egna definitioner av vad rasism är. I denna avhandling har jag valt att se rasism och antirasism med Ibram X Kendis definition från boken *How to be an Antiracist* (2019, 20): ”Racism is a powerful collection of racist policies that lead to racial inequity and are substantiated by racist ideas”. Med rasistiska policyer menar han varje åtgärd, till exempel en lag, som producerar eller upprätthåller ojämlikhet mellan raser. I andra rasismdefinitioner skiljer man mellan så kallad systematisk/institutionell rasism jämfört med individuell-/vardagsrasism. Kendi beskriver denna vardagsrasism som en omedelbar synlig manifestation av en underliggande rasistisk policy, då han inte ser behovet av att skilja mellan systematisk- och vardagsrasism (2019, 19). Enligt Kendis definition av rasism, är en rasist någon som stöder rasistiska policyer eller uttrycker rasistiska idéer, och motsatsen är en antirasist, det vill säga någon som stöder antirasistiska policyer och idéer (ibid. 13)

Antirasism förklaras som produktionen av rasrättvisa (race equity) i motsats till rasorättvisa (race inequity) (Kendi 2019, 18). Kendi konstaterar att man inte blir rasist och antirasist, utan att det beror på ens rasistiska eller antirasistiska val i stunden, men att vi kan sträva till att vara antirasister (ibid. 22). Därför anser han även att vara ”icke-rasist” är ett rasistisk val, då rasistiska policyer stöds både genom

handling och passivitet, varav att vara icke-rasist är passivitet (ibid. 19). Med denna definition av rasism kommer jag att urskilja de rasistiska och antirasistiska diskurserna i källmaterialet.

Mångkulturalism som begrepp genomsyrar både akademien och politik, vilket gör begreppet svårt att definiera. I denna avhandling använder jag mig främst av David Theo Goldbergs tankar om mångkulturalism. Goldberg (2015) beskriver mångkulturalism som ett firande av kulturell mångfald, som däremot misslyckas att främja jämlikhet då indelningen av kulturer alltid resulterar till bias (ibid.). Även då det formas nya kulturella identiteter för grupper hävdar Goldberg att spöket av gamla stereotyper lever kvar (ibid.).

3.2 Kritisk diskursanalys

I detta kapitel presenterar jag kritisk diskursanalys, som är min analysteori och -metod. Jag bollade mellan olika teorier, tills jag ansåg att kritisk diskursanalys skulle vara den mest fruktbara analysmetoden för mitt källmaterial. Den diskursanalytiska metoden möjliggör att plocka isär text och att analysera hur mening skapas och förs vidare. Kritisk diskursanalys är fokuserad på maktstrukturer, vilket jag kommer att se på i mitt källmaterial då jag analyserar rasism och antirasism.

I *Methods of Critical Analysis - Second edition (2009)* framför Ruth Wodak och Michael Meyer hur olika forskare definierar diskurs på olika vis (2009, 16). Vissa forskare skiljer mellan text och diskurs, medan andra anser att all diskurs består av text, varav texten då definieras som både skriftlig och muntlig (ibid. 16). För att definiera vad som menas med diskurser i denna avhandling använder jag en bredare definition av Teun A. van Dijk (2008a) som har sin grund i Jay Lemkes definition (1995) där även semiotik inkluderas i diskurs. Dijk definierar diskurs som all form

av språkbruk som yttras som text eller samtal i samspel samt inkluderar semiotik så som bilder, layout et cetera (2008a). Norman Fairclough och Ruth Wodak (1997, 258) beskriver diskurs som en form av social praxis som formas av och formar: situationer, institutioner och sociala strukturer som de är kopplade till, vilket gör att diskurs upprättar situationer, kunskap, sociala identiteter och relationer mellan personer och grupper (ibid.). Detta betyder att diskurs upprätthåller och skapar socialt status quo (ibid.)

Wodak och Meyer beskriver den anmärkningsvärda skillnaden mellan diskursanalys och kritisk diskursanalys vara att den senare är tvärvetenskaplig och multimetodologisk och är ett problematiserande tillvägagångssätt (2009, 12, 15). Wodak och Meyer menar att ”kritisk” i ”kritisk diskursanalys” står för den etiska standarden att presentera sin position, sina värderingar och forskningens mål klart och öppet för läsaren (Wodak & Meyer 2009, 17). Centralt för kritisk diskursanalys, är att dess forskare inte är neutrala (Dijk 2008b, 6–7). Makten utforskas oftast från den dominerade gruppens perspektiv och intresse, med syfte att skapa alternativ för denna dominerade grupp (ibid.). Min positionering är därför även aktuell i denna avhandling och har presenterats i inledningen (Kapitel 1) och presenterades även till intervjupersonerna i intervjuförfrågan. Eftersom denna avhandling görs med ett antirasistiskt perspektiv, betyder detta att makten utforskas ifrån de dominerades perspektiv och intresse.

Som delvis reflekterats tidigare i avhandlingen i kapitel två (2), påverkas diskurser av kontext. Kontexten kring en diskurs är påverkad av alla inblandade. Detta blir utmanande då både forskaren och dess forskningspersoner har sitt eget personliga, professionella och känslomässiga engagemang i ämnet (Fairclough 2011, 110–111, Wodak & Meyer 2009, 2). Samtidigt är de påverkade av olika motiv vilket inkluderar sociala, ekonomiska och politiska motiv, likaså får det inte glömmas maktskillnaden mellan forskare och deras forskningspersoner (ibid.).

Diskursanalytikernas forskning sker inte utanför diskurser utan är en del av det ”The analyst can – and has to – take a stand. She can invoke values, norms, the

constitution, universal human rights and so on. But when doing so, she must never forget that these values, norms, laws and rights have been discursively constructed” (Wodak & Meyer 2009, 48). Mitt skrivande av avhandlingen påverkas även av diskurser, därför måste jag definiera min identitet, position och begrepp jag använder i avhandlingen, vilket har presenterats i tidigare kapitel.

3.2.1 Makt i diskurser

Inom diskursanalytisk forskning finns det intresse för att analysera användningen av makt: både hur den skapas, upprätthålls och utnyttjas av den dominerande gruppen (Wodak & Meyer 2009, 19). Detta inkluderar även intresset att analysera hur den dominerade gruppen tar diskursivt motstånd mot makten som de utsätts för (ibid.). Teun A. Van Dijk är en av forskarna som är mest insatta i kritisk diskursanalytisk forskning då det kommer till olika former av social makt och dess användning, som exempelvis i frågor som gäller rasism och minoriteter. Jag använder mig främst av hans diskursiva teorier i analysen av denna avhandling.

Det finns flera definitioner på makt. Dijk definierar social makt som kontroll i boken *Discourse and Power* (2008b, 9). Denna kontroll utförs av en grupp över andra grupper (ibid.). Dijk delar kontrollen i två grupper. Kontrollen av den dominerande gruppen kan ske som en rak social praxis, exempelvis genom att styra vad som skrivs och sägs av vem, som till exempel regler och lagar (ibid.). Kontrollen kan också ske indirekt i form av sinneskontroll där den dominerande gruppen försöker påverka dominerade gruppen genom diskurser: vilken kunskap personer och grupper har tillgång till, att skapa ideologier, åsikter, och attityder om grupper och även att skapa personliga och sociala representationer (ibid.).

Dijk påpekar att kritiska diskursanalytiker inte endast är intresserade av maktanvändning i sig, utan speciellt hur makter utnyttjas i form av maktmissbruk

och hur detta resulterar i social ojämlikhet och orättvisa (2008,1). Forskare måste därför skilja mellan maktbruk och maktmissbruk och förstå att ifall de definierar utnyttjandet av makt och dess missbruk som något dåligt, så tar de en etisk och moralfilosofisk ställning (Wodak & Meyer 2009, 19; Dijk 2008b,1). Jag baserar min syn på maktmissbruk i avhandlingen likt Dijk som anser att allt maktmissbruk, som exempelvis rasism, är fel, då denna praxis är oförenlig med normer för social jämlikhet (Dijk 2008b, 1–2).

4 Intervju: metod och etik

I detta kapitel presenterar jag intervjuer som metod, processen av att göra intervjuer och etiska frågor kopplade till mina intervjuer. Intervjupersonerna presenteras i kapitel 5.1.

Med tanke på att jag gör intervjuer om ett känsligt ämne och att jag inte är en del av samma minoritetsgrupper som de jag intervjuar, betyder det att jag måste reflektera över min position och mina tillvägagångssätt. Oscar Pripp skriver i sin artikel ”Reflektion och etik” i boken *Etnologiskt fältarbete* om hur forskare måste kritiskt reflektera över sina forskningstraditioner och ifrågasätta invant tänkande både innan fältarbete och medan fältarbetet pågår. Pripp (1999, 45) påpekar att forskaren måste tänka på hur olika begrepp och kategorier används och uppfattas i det fält som man är på väg att studera. I studien av rasism måste forskaren bestämma vilka definitioner som används, vilket är svårt då det finns stora mängder forskning och definitioner. Då det kom till att välja litteratur och forskning använde jag mig av vägledning av mina handledare och bekantade mig med den litteratur som andra forskare i fältet har använt sig av.

4.1 Intervju som metod

Jag kontaktade intervjupersonerna via organisationer och sociala medier. Kring 40 olika Facebookgrupper och organisationer kontaktades varav ungefär hälften gick med på att dela min intervjuförfrågan antingen på deras webbsida eller e-post. Orsaker till nekande var bland annat att grupperna endast ville vara med i större forskningsprojekt, eller att de inte ansåg att diskussion om rasism hördes hemma i deras grupp. Facebookgrupperna och organisationerna var finländska och kopplade till ras, etnicitet, rasism eller minoritetsreligioner i Finland. Intervjuförfrågan var relativt kort och koncis och innehöll basinformation om avhandlingen och intervjun.

Intervjuförfrågan varierade aningen beroende på gruppen de skickades till eller om den skickades rakt till individer, i mina bilagor (bilaga 2) infogar jag en av dessa svenska intervjuförfrågan. När en person visade intresse för att bli intervjuad, så skickade jag dem ett privatmeddelande eller e-post med mera information om intervjuens innehåll, deras rättigheter som intervjuperson och hur arkivering av intervju går till om de skulle tillåta detta (bilaga 3). Insamlingen av intervjuerna skedde under Covid-19 och följde regeringens rekommendationer.

Intervjuerna jag gjorde är semistrukturerade forskningsintervjuer. Semistrukturerade betyder att jag hade delvis bestämda frågor (Bilaga 1), och kunde ställa tillägsfrågor vid behov. Många var intresserade av intervjuförfrågan och att bli intervjuade, men då de privat fick mera information om intervjun, verkade det skrämja bort människor, även om det var nämnt att intervjun inte behövde arkiveras och skulle vara anonym. Mitt mål var att göra kring sex intervjuer, men slutligen var det endast fyra som ställde upp, varav en hoppade av. Hoppa av i detta fall betyder att intervjupersonen inte svarade på email för att skriva under intervjuavtalet efter intervjun gjorts. Endast tre intervjuer kunde varit för lite om det var mitt enda källmaterial, men mitt källmaterial är tredelat: den finländska läroplanen, antirasistiska webbsidor, plus intervjuerna. Jag ansåg att jag kunde fortsätta med min ursprungliga analysplan, då dessa intervjupersoner gav mycket information i sina intervjuer. En av intervjuerna gjordes fysiskt ansikte mot ansikte, en via videosamtal och en tredje via e-post. En av muntliga intervjuerna bandades in med diktafon, transkriberades och fördes in i kulturvetenskapliga arkivet Cultura vid Åbo Akademi, resten av intervjuerna förstördes. Flera forskare har diskuterat hur man borde förhålla sig till intervjumaterial som inte är på intervjuavtal, varav konsensusen är att inte använda raka citat. Intervjun av intervjupersonen som hoppade av kommer jag inte att använda raka citat av.

Då man gör forskningsintervjuer måste man reflektera över sin ställning som forskare till intervjupersonen. Pripp (1999) beskriver att intervjupersoner har föreställningar om vad forskare gör, var av den vanligaste uppfattningen om forskare är att deras forskning kommer att leda till förändring i exempelvis samhället. Ett sätt

jag undvek dessa förväntningar var genom att på förhand berätta till intervjupersonerna vad mitt syfte är, och att denna studie sker på magisternivå vilket inte kommer leda till förändring i samhället. Lik Pripp, påminner även Eva Fägerborg (Fägerborg 1999, 60) om att intervjupersonen och intervjuaren inte har samma mål. Intervjupersoner kan anpassa sig till intervjuaren samt välja lämpliga svar och undvika tala om svåra ämnen, eller till och med försöka provocera och manipulera intervjuaren (ibid. 60). Mina intervjupersoner reflekterade ett par gånger ifall deras svar var tillräckliga eller rätta, var efter jag påminde dem om att det inte finns rätta svar och att inte ha ett svar till en fråga var material i sig.

4.2 Intervjuetik

Intervjuerna i denna avhandling har anonymiserats och intervjupersonerna har getts pseudonymer, dessutom har namn av städer och områden ersatts med parentes och kort förklaring, exempelvis "(Liten stad i Finland)". Pripp (1999, 51) anser att olika forskning kan kräva olika etiska grunder, men att forskaren i grund och botten ska följa individskyddskravet. I Finland följer vi Forskningsetiska delegationens (TENK) anvisningar, då det kommer till forskningsintervjuer för forskning. Största delen av intervjupersonens rättigheter ingår i intervjuavtalet som ifylls, men en del saker bör påpekas vid kontakt av intervjuperson och före själva intervjun börjar. Under den första kontakten förklarar jag avtalet, vilka rättigheter intervjupersonen har samt vilket syftet för avhandlingen är. Ifall intervjupersonen går med på att bli intervjuad, ger jag dem en lista förhandsfrågor för att ge dem en chans att på förhand fundera och bekanta sig med hurdan typ av frågor som jag kommer att ställa dem under intervjun. Före intervjun påpekar jag än en gång att detta är frivilligt och att de får avbryta intervjun när de än vill samt att de inte behöver besvara alla frågor.

I Anna Rastas (2007, 266–267) analys i *Rasismi lasten ja nuorten arjessa - Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi* framkom det vara ovanligt att tala om rasistiska upplevelser både i skolan, bland andra i samma ålder och hemma.

Jag måste även reflektera över huruvida mina intervjupersoner är från miljöer där att tala om rasism inte skett eller varit uppmuntrat, och ifall detta skulle påverka deras förmåga att tala om rasism. Främst antog jag att de som ställer upp för en intervju skulle vara färdiga att tala om dessa ämnen.

Då jag i min avhandling frågar om intervjupersonernas barndom, kunde en målgrupp för intervjuerna ha varit barn. Rasism kan däremot vara ett känsligt och tungt ämne för flera, vilket gör det ännu svårare om man satte barn berätta om detta. Rastas (2007, 29) ifrågasätter hur man skall behandla forskningsmaterial skapat med barn, då barn och inte heller alltid unga har en uppfattning om vad forskare gör. Eftersom det finns så många etiska problem med att intervjua barn, speciellt om detta ämne, så valde jag att inte göra det. Om jag hade mera erfarenhet av att arbeta med barn, eller var inläst i området, skulle jag kanske valt barnintervjuer som ett alternativ.

Samassa tilassa ja ajassa jaettu todellisuus ei välttämättä ole sama tutkijalle ja tutkimussubjekteille. Monet muutkin kuin erilaiset etnisyyden piiriin luettavissa olevat asiat voivat rakentaa erilaisuutta tutkijan ja tutkimussubjektien välille: sukupuoli, ikä, luokka tai sosio-ekonominen asema, asuinpaikka, asemoituminen rodullistetuissa hierarkioissa ja erilaiset henkilöhistoriat yleensä. Tutkiessani valkoiseksi kategorisoituna (ks. artikkeli II) aikuisena naisena usein ei-valkoiseksi kategorisoitujen lasten ja nuorten kokemuksia minua tuskin voi kotikentälläkään pitää ”natiivina”, tai ”samanlaisena” kuin he.² (Rastas 2007, 67)

Anna Rastas går mera in på hur och varför intervjupersoner undviker tala om vissa ämnen. Rastas (2007) artikel ”Miksi rasismien kokemuksista on niin vaikea puhua?”, behandlar hur barn och unga berättar och delar med sig om rasism i vardagen. Vissa avböjde Rastas intervjufrågan på grund av att rasism är ett känsligt intervjutema och för de personliga och smärtsamma händelserna som personerna varit med om (ibid. 264–265). Andra orsaker varför människor avböjde intervjun spekulerade

² ”Delade verkligheten i samma rum och samma tid är inte nödvändigtvis samma för forskaren och forskningspersonerna. Många faktorer, flera än bara etnicitet, kan bygga distinktion mellan forskaren och forskningspersonen: kön, ålder, klass eller socio-ekonomisk status, bostadsort, positionering i rasierarkier och olika personliga historier i allmänhet. När jag, kategoriserad som vit vuxen kvinna, studerar kategoriserade barns och ungas erfarenheter, kan jag knappast anses som ”infödd” eller ”lik” dem i hemmasfären”. (Min översättning).

Rastas bero på bland annat rädsla för att deras identiteter avslöjas, exempelvis om en viss händelse som publicerades i hennes verk kunde länkas till intervjupersonen (ibid. 73–74. Hon ansåg detta var en förståelig rädsla, då flera i hennes målgrupp var adopterade barn och deras föräldrar som ofta kände flera andra som tillhörde samma identitet (ibid.). Detta var något jag antog att mina intervjupersoner kunde oro sig över. Ifall de beskrev en händelse med information som kunde avslöja deras identitet som exempelvis städer och yrken så censurerade jag dessa.

Rastas kontaktade föräldrar för att få tillstånd att intervjua deras barn. Flera av föräldrarna ansåg att deras barn inte ville tala med en främling om sådant som de inte ens talat om hemma. Rastas spekulerade också ifall hennes vita hudfärg kunde påverka intervjupersonernas tillit till henne, samt ifall hon ens kunde förstå deras upplevelser (ibid. 264–267). Jag har reflekterat över samma frågor, och förstår såklart om någon inte vill dela med sig då jag inte tillhör en motsvarande minoritet som dem själva. I intervjuförfrågan försöker jag påpeka till intervjupersonerna att de är experten i deras erfarenheter i hopp av att detta skulle ge dem mod och intresse att dela med sig om sina erfarenheter. Likt som i min avhandling avböjde flera även intervjuförfrågan till Rastas studie.

Rastas (2007, 266–267) lade märke till likheter i hur hennes intervjupersoner behandlade berättelser eller frågor om tyngre ämnen under intervjun. Tyngre ämnen kunde vara om rasistiskt våld, diskriminering, förolämpningar, öknamn och sexuellt utnyttjande. Dessa förorsakade intervjupersonen att tala tystare och bland unga var det även vanligt i dessa fall att svara ”jag kommer inte ihåg”. Då Rastas (2007, 65, 68) målgrupp i flera studier var adopterade barn och deras föräldrar, kände hon sig alltid vara på fältet, eftersom hon själv är adoptivförälder. Att skriva fältdagbok hjälpte henne hålla reda på sina tankar och processer (ibid.). Användning av fältdagbok var även aktuellt under min avhandlings process.

5 Presentation av källmaterialet

I detta kapitel presenterar jag de tre olika typer av källmaterial som jag använder mig av. Det vill säga, intervjuer med ras-, etniska- eller religiösa minoriteter, den finländska läroplanen för den grundläggande utbildningen och de antirasistiska webbsidorna.

5.1 Intervjupersonerna

Jag bestämde för att intervjua rasminoriteter istället för vita finländare, då dessa kunde berätta erfarenheter och reflektera över rasism ur synvinkeln av att ha själv blivit utsatta för det. Enda kravet för att bli intervjuad var att man tillhörde en ras-, etnisk- eller religiösminoritet och gått skola i Finland. Intervjupersonerna var åldersmässigt mellan 20–35-år. Intervjupersonerna hade olika syn på rasism samt var på olika nivå insatta i detta som ett ämne. Det kom fram likheter och olikheter i erfarenheterna av hur rasism tagits upp i hemsfären och skolan och diskrimineringen de varit med om. Känslorna som rasismen väckte i intervjupersonerna visades med olika styrka, starkast kom det fram i e-post-intervjun, vilket kan ha berott på att han kände sig mest bekväm med att dela sina känslor, eftersom han skrev i textform utan att måsta sitta i en intervjusituation.

Första intervjupersonen är Abdi vars intervju gjordes fysiskt på plats på finska. Han är en man i yngre 20-års åldern, född i Somalien och muslim. Hans familj flyttade till Finland från Somalien då Abdi var ett ungt barn. Han tog kontakt via en Facebookgrupp. Då jag frågade Abdi vad han ansåg vara orsaken till att han utsattes för rasism, svarade han att han ansåg detta bero på hans hudfärg, religion och födelseland.

Andra intervjupersonen är Nguyen, en kvinna i äldre 20-års åldern född i Finland. Hennes familj kom som båtflyktingar från Vietnam efter Vietnamkriget; denna invandringsvåg pågick från slutet av 1970-talet fram till 1990-talet. Intervjun med henne gjordes på svenska genom Skype-videosamtal. Nguyen tog jag kontakt via socialt medium. Då jag frågade Nguyen vad hon ansåg vara orsaken till att hon utsattes för rasism, svarade hon att hennes asiatiska utseende, stereotyper samt hur Finland är uppbyggt som ett samhälle kunde lett till varför hon blivit utsatt för rasism.

Tredje intervjupersonen är Magar en man i 30-års åldern, med bakgrund från Nepal. Intervjun gjordes i textform via email på engelska. Magar tog kontakt via en Facebookgrupp. Då jag frågade Magar vad han ansåg vara orsaken till att han utsattes för rasism, svarade han sin hudfärg vara orsaken.

5.2 Den finländska läroplanen för den grundläggande utbildningen

Den finländska läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014, härefter läroplanen eller OPH sv 2014, beskriver skolans och utbildningens antirasistiska grunder. I avhandlingen fokuserar jag på grundskolan det vill säga årskurs ett till årskurs nio, både för att avgränsa materialet och då detta är åldern då flesta personer kommer i kontakt med rasism för första gången. Yrkeshögskola och gymnasie kommer även att kommenteras lite i analysen, men kommer inte att jämföras med sina läroplaner.

Utbildningsstyrelsens senaste läroplan för den grundläggande utbildningen publicerades 2014. Den togs i bruk i årskurs 1–6 året 2016 och vid årskurs 7–9 mellan åren 2017–2019 (OPH sv 2014). En del av mina intervju personer har inte gått i skola då denna läroplan varit i bruk, men delvis för att begränsa materialet, delvis

för att kunna kommentera på synen av framtida utveckling, så har jag valt att endast analysera den nyaste läroplanen.

5.3 De antirasistiska webbsidorna

För att analysera hur rasism talas om i hemsfären, ville jag jämföra det med någon källa som föräldrar skulle kunna leta fram för att få information och stöd. Jag valde till slut webbsidor. Varför jag döpt dem till ”antirasistiska webbsidor” är eftersom detta är vad jag ansåg att webbsidornas gemensamma mål var. Jag övervägde olika källor som tryckt litteratur, men kom till slutsatsen att vad som i dagens läge är snabbaste och det mest använda sättet att leta upp information är via Google.com. Vad jag ville hitta var webbsidor som gav information om hur rasism ska förklaras åt barn. Jag provade söka inkognito och via olika sökmotorer, som Google.com, Bing.com och Duckduckgo.com.

Sökningarna gjordes första gången 17.2.2021 med sökorden ”Hur förklara rasism åt barn”, ”How to explain racism to a child” och ”Kuinka selittää rasismia lapselle”. Jag brydde mig inte om huruvida det var finländska källor eller inte, utan valde de populäraste sökresultaten. Av de populäraste sökresultaten valde jag relevanta webbsidor för min analys. Irrelevanta resultat kunde exempelvis vara resultat om definitionen av rasism och långa forskningstexter.

Något som bör noteras är att dessa sidor är samtida sökresultat och flesta var relativt nya upplägg. Dessa jämförs inte med tanken av att intervjupersonerna eller deras familj skulle ha läst precis dessa webbsidor. Dessa webbsidor är snarare ett sätt att presentera en informationskälla i analysen som är påtaglig i hemmet, medan läroplanen inte är något som personer normalt söker upp och läser. Dessa webbsidor, främst bestående av organisationer, presenterar en antirasistisk diskurs och har som funktion att visa ”det rätta sättet” att förklara och tala om rasism med barn. Oberoende om webbsidornas innehåll var riktat till föräldrar eller barn och om

innehållet var syftat till vita barn, rasminoritetsbarn eller ospecificerat, så var innehållet likt varandra på de olika webbsidorna. Webbsidorna bestod för det mesta av likadana instruktioner och synvinklar på hur rasism skall förklaras för barn och instruktioner till antirasistiskt föräldraskap.

Jag valde sex webbsidors artiklar som jag använder i analysen, två per språk. Mera av innehållet i webbsidorna presenteras i analysen (kapitel 6.2). Här är webbsidorna uppräknade:

Svenskspråkiga webbsidor: Ditt barn och du: ”Prata med barn om rasism - hur, varför och när kan man börja?” (2021). Ditt barn och du är en webbsida som upprätthålls av sakkunniga skribenter som fokuserar på barnens utveckling och föräldraskap (ibid.). Skolfamiljen - ”Så kan vi prata med barn om rasism” (2019). Skolfamiljen är en tidning om föräldraskap som ges ut av Morsans förlag (ibid.).

Finskspråkiga webbsidor: Pelastakaa Lapset (Rädda barnen): ”Lapset ja rasismin kohtaaminen” (2021). Rädda Barnen rf är en politiskt och religiöst obunden medborgarorganisation, som stöder särskilt barn som lever i svåra förhållanden (ibid.). Yhteiset Lapsemme (Våra gemensamma barn): ”Miten käsitellä rasismia valkoisten lasten kanssa?” (2021). Våra Gemensamma Barn rf är en politiskt, religiöst och ideologiskt obundet riksomfattande barnskyddsorganisation (ibid.).

Engelskspråkiga webbsidor: Unicef: ”Talking to your kids about racism” (2020). United Nations Children's Fund (UNICEF), är ett organ inom Förenta nationerna som behandlar barnets rättigheter (ibid.). Nationwide Children's: ”How to talk to your kids about racism” (2020). Nationwide Children's är hemsidan för Ohio Nationwide Children's Hospital.

6 Analys av diskurserna

I denna analys ser jag på läroplanens och webbsidornas antirasistiska mål och ideal jämfört med realiteten av levda erfarenheterna. Analysen är delad i tre delar 6.1 *Diskurser om rasism och antirasism i läroplanen*, där jag analyserar hur intervjupersonerna har upplevt att skolan har behandlat rasism och hur åtgärder mot diskriminering skötts i praktiken i jämförelse med läroplanens mål. I kapitlet 6.2 *Hemmet med inblick i arbete och fritid*, analyserar jag hur rasism talas om i hemsfären och hur antirasistiska webbsidor anser att detta borde göras. Sista analysdelen 6.3 *Synvinklar på framtid och förbättring* fokuserar på intervjupersonernas, forskares och mina egna tankar och synvinklar om hur saker kunde förbättras och se ut i framtiden.

6.1 Diskurser om rasism och antirasism i läroplanen

”Syftet med grunderna för läroplanen är att stödja och styra undervisningen och skolarbetet samt främja en enhetlig grundläggande utbildning på lika villkor” (OPH sv 2014, 7). Läroplanen beskrivs som ett strategiskt och pedagogiskt verktyg för att styra utbildningsordnarens verksamhet samt skolornas arbete och samarbete med målet att främja elevernas välbefinnande och lärande (OPH sv 2014, 7). Man kunde anta detta betyder att läroplanen har stor makt över vad som pågår i skolorna, men själva tolkningen och utföringen av läroplanens mål och instruktioner ligger i skolpersonalens händer. Diskurser kan tolkas på olika vis (Dijk 2014, 22), vilket betyder att uppfyllelsen av läroplanens mål i praktiken kan vara varierande. I detta kapitel kommer jag att analysera vad läroplanens antirasistiska mål är och jämföra dem med intervjupersonernas erfarenheter från elevens synvinkel.

För att analysera läroplanen måste vi först gå in på vad den försöker förmedla. Då folk skriver texter och talar så bär orden mening (Gee 2005). I *An Introduction to Discourse Analysis - Theory and method* beskriver James Paul Gee hur mening är ett komplicerat koncept, då man aldrig kan vara hundra procent säker på att man förstår meningen av vad någon försöker säga, men med hjälp av kontext och analys kan man försöka göra, vad Gee kallar, ”informerade gissningar” (ibid. 15, 153). Varför är saker skrivna på ett visst sätt men inte ett annat? (ibid. 53). Läroplanen är en viktig text som har blivit bearbetad av en myndighet för att använda rätta ord, meningar och innehåll för att föra fram dess mål på ett sätt så att den tolkas rätt.

Vad är då läroplanens mål? Majed Harb (2017, 60) analyserar läroplaner kritiskt diskursivt och påpekar framför allt behovet av att ifrågasätta vad läroplanens mål är och vems mål det är. En läroplan är inte neutral och det finns en ideologi bakom varje läroplan (ibid.). Flera forskare poängterar kontextens relevans i kritisk diskursanalys (Dijk 2008b; Wodak & Meyer 2009, 30). Relevant kontext i att skapa en läroplan kan vara allt från historia till politik till människorna som suttit vid bordet och sammanställt läroplanen. Jag kan inte veta den exakta kontexten bakom läroplanen, men som påpekades i kapitel 2.2 kom frågor om multikulturalism och rasism upp relativt sent i finländsk politik. I ett relativt demokratiskt land som Finland borde samhällets vilja vara folkets vilja. Folkets vilja fluktuerar däremot och åsikter om utbildning är delade. Finländska riksdagen är ganska jämnt delat mellan vänster- och högerpolitiska ledamöter, vilket betyder att det inte finns en gemensam åsikt om flera saker, bland annat utbildning. Finlands korta historia av frågor om rasism, eller den tvådelade politiken, kan vara orsaker till att den finländska läroplanen har en ljummen inställning till antirasism, men de exakta orsakerna kan vi inte veta.

Den finländska läroplanen ger mig bilden av att dess mål är att forma eleverna till medborgare som gynnar Finland, vilket förstås kan ses som positivt eller negativt beroende på ens åsikt i frågan. Läroplanen försöker forma eleverna till ett visst tankesätt och få dem sträva efter mål som kommer att främja Finland som ett samhälle. Mål som läroplanen räknar upp i flera delar är att lära eleverna att

samarbeta, få dem att vilja följa lagen och att ha intresse i kompetens (OPH sv 2014). Färre problem i människors samverkan, viljan att följa lagen och uppmuntran till kompetens, borde resultera i utveckling till ett mera harmoniskt och rikare Finland. Som en del av sina värdegrunder presenterar läroplanen följande text: ”Den grundläggande utbildningen ska stödja elevernas utveckling till humana människor som strävar efter sanning, godhet och skönhet samt rättvisa och fred.” (ibid. 13). De tre första orden ”sanning, godhet och skönhet”, baserar sig troligtvis på den medeltida filosofins syn på de tre transcendentala: sanning, godhet och skönhet³ vilka är eftersträvbbara värderingar för människan som baserar sig på bland annat Platons filosofi om godhet (Aertsen, 1996). Dessa nyckelords definitioner är olika enligt olika källor och forskare, så vilken exakt innebörd de har menat med dessa ord i läroplanen, är svårt att veta.

Harb ser läroplanen som ett verktyg för eliten att styra sociala hierarkier i samhället (2017, 60). Jag anser inte att den finländska läroplanens mål är att upprätthålla hierarkier, eftersom nyckelord som upprepas flera gånger i läroplanen är jämlikhet, rättvisa, likabehandling, utbildningens värde och att bli goda människor som gör rätta val (OPH sv 2014). Speciellt jämlikhet, rättvisa och likabehandling skulle vara emot hierarkier och elitism. Även om detta presenteras som läroplanens mål, misslyckas den med målet genom att medvetet eller omedvetet stå för att upprätthålla ojämlikhet, på grund av att det inte står i läroplanen att den skulle vara emot saker som skapar ojämlikhet. Denna tankegång baserar sig på tidigare presenterade (Kapitel 3.1) Kendis syn på att passivitet är en form av rasism (2019). Läroplanen presenterar delvis tankar om jämställdhet i vissa minoritets- och könsfrågor, men detta går jag inte djupare in på i denna avhandling då mitt fokus är rasism. En brist i att vidta åtgärder betyder att man stöder och upprätthåller samma gamla system, orättvisa och hierarkier, istället för att utmana orättvisan som existerar och hegemonin det vill säga den styrande normen (Gorski 2008, 3–4). Beskrivning av hur den finländska läroplanen inte utmanar orättvisa diskuteras och exemplifieras längre fram i detta kapitel.

³ På engelska heter de: the three transcendentals: the truth, the good, the beauty.

Dijk (2009, 148) redovisar att diskurser kan användas för att uttrycka och styra vår medvetenhet. Som presenteras i kapitel 4.1 är en del av detta i form av diskursers makt, både genom entydig kontroll av social praxis som lagar och regler, men även sinneskontroll då man indirekt påverkar kunskap, åsikter, attityder, ideologier och personliga och sociala representationer av de som man vill kontrollera (Dijk 2008b, 9). Läroplanen kontrollerar båda dessa maktaspekter. Den skapar kontroll både genom regler och även sinnesmässig kontroll genom att forma mål och idéer om vad som är viktigt i utbildning och hur man bör vara som människa. Detta betyder att läroplanen har en anmärkningsvärd makt över utbildningen och skolmiljön, så länge den följs.

I läroplanen nämns diskriminering och jämlikhet främst i tre olika områden. Ett av områden är hur elever bör behandlas. Läroplanen ska garantera att eleverna bemöts jämlikt och likvärdigt och att utbildningens kvalitet är lika för alla, vilket ska resultera till goda förutsättningar för deras framgång och lärande (OPH sv 2014, 9, 28–29). Det andra området där jämlikhet ingår i läroplanen är hur skolämnen beskrivs. I de flesta skolämnena är meningen ”skolämnet ska främja jämlikhet, jämställdhet och gemenskap samt stödja kulturell mångfald” satt i beskrivningen (OPH sv 2014). Vad denna mening betyder i detalj blir upp till vardera skola, ämne och lärare att bestämma. Även om det är samma mening till varje ämne kommer den antaget att uppfyllas på olika vis till olika ämnen; exempelvis skiljer sig uppfyllelsen av jämlikhet, jämställdhet och gemenskap samt stödet av kulturell mångfald olika i samhällslära jämfört med slöjd. Sista delen i läroplanen där jämlikhetsfrågan tas upp är i frågor som gäller hur mobbning och diskriminering ska hanteras (OPH sv 2014). Målet för skolan är att vardagen ska löpa harmoniskt och skapa en trivsamt miljö för att främja goda studier och sociala relationer (OPH sv 2014, 27–29). Läroplanen påpekar att då en elev upplever att hen blivit rättvist behandlad så skapar det förtroende (ibid.).

Ett problem som uppstår i läroplanen är att den misslyckas att skriva klara instruktioner om hur jämlikhet skall främjas. Den räknar upp nyckelord till vad utbildningen ska innehålla, som exempelvis jämlikhet och rättvisa, och hur lärare ska

behandla olika situationer, som bland annat diskriminering, men den ger inte detaljer på vad dessa innebär och hur det ska utföras i praktiken. Läroplanen skriver:

I läroplanen ska utbildningsanordnaren besluta och beskriva

- eventuella lokala aspekter eller prioriteringar som kompletterar den grundläggande utbildningens värdegrund och syn på lärande och hur dessa kommer till uttryck (till övriga delar kan den text som finns i grunderna för läroplanen gällande värdegrunden och synen på lärande användas som sådan)
- hur man följer upp och utvärderar att värdegrunden och synen på lärande förverkligas.

(OPH sv 2014, 15)

Detta betyder att tolkningen och användningen av läroplanen utförs av dem som i praktiken utför den. I läroplanen står det under beskrivningen av flesta skolämnen att jämlikheten är viktig i undervisning (OPH sv 2014), men har alla lärare färdigheten att gå igenom dessa frågor med sina elever? Ett par av intervjupersonerna reflekterade huruvida det behövs mera fortbildning till att lära ut ämnen som rasism och antirasism, speciellt då utbildningen av detta varit bristfälliga för dem. Om lärare som inte är utbildade i frågor om rasism och antirasism undervisar detta så kan undervisningen bli undermålig eller missvisande.

Ett problem som uppstår i läroplanens försök att förmedla instruktioner är att den inte är skriven i klartext och är ytlig. Detta gör att den kan tolkas på flera olika vis av lärare och skola som borde utföra dess instruktioner i praktiken. Detta leder till att vad som står i läroplanen som text kan vara mycket annorlunda i riktiga livet i skolan. Detta är möjligtvis även en orsak till att undervisning om antirasism skiljer sig från skola till skola. Intervjuperson Nguyen önskar mera diskussion om rasism i skolan. Hon berättar:

...de skulle som kunnat tala lite mera i skolan. Eller åtminstone känns det för mig att jag jättegärna velat veta mera om rasismdefinitionen och exempel på rasism, så att man skulle själv också veta, och kanske lite mera om vad man ska göra om det uppstår sådana här situationer.

I läroplanen står det att eleverna ska läras hantera motgångar på empatiska och etiska sätt, och uppmuntras till att försvara det goda samt reflektera etiskt både i grupp och individuellt (OPH sv 2014, 15–16). Denna del av undervisningen skulle behandling av rasism borda vara del av. Två av intervjupersonerna önskade att de fått verktyg och läraren gått igenom exempelsituationer i hur man skall agera då någon blir utsatt för rasism, enligt dem hade de inte fått verktyg för att behandla diskriminering och rasism.

Intervjuperson Abdi ansåg att de hade behandlat rasism väl i hans skola. Han kommer ihåg att de endast ett par gånger skulle ha talat om rasism i undervisningen, men då det kom till diskriminering skötte de det väl. Han hade personligen inte varit utsatt för rasism av andra elever, endast medelålders män på gatan utsatte honom för det, men han berättade om sin ena vän följande:

Pari tilannetta, en tiedä minun kaverin kokemat, niin kyllä opettajat oli ihan hyvin puuttunut. Silloin huoltajille otettiin yhteyttä ja pyydettiin kouluun ja selvitettiin asiat ja silloin kerrottiin heille että jos ei asiat lopu niin tulee koulupoliisi, niin kyllä ne nopeasti silloin loppui.⁴ (IF mgt 2021/030)

Nguyen ansåg också att lärarna hade tagit tag i rasistisk mobbning på allvar i grundskolan, däremot i gymnasiet togs det inte upp lika allvarligt. Hon ansåg att detta kanske berodde på att eleverna förväntades kunna bete sig i gymnasieåldern. Nguyen hade en vän i gymnasiet med afrikansk bakgrund som utsattes för rasism, men själv blev hon utsatt för rasism först efter att hon flyttat till en större stad som

⁴ ”Ett par tillfällen, jag vet inte, min väns erfarenheter, så läraren hade nog ingripit riktigt bra. Det togs kontakt med förmyndarna och de bads komma till skolan. Det berättades för dem att om det inte slutar ske så kommer skolpolisen, så nog slutade det snabbt då.” (Min översättning)

vuxen. Intervjuperson Magar har inte så många detaljerade minnen av att han skulle blivit utsatt för rasism, snarare att det var något som hänt honom med jämna mellanrum genom hans liv och att han alltid tog avstånd ifrån personerna som utsatte honom för det. Då det kommer till utbildningen berättar Magar att det inte talats om rasism i detalj i skolan, men jämlikhet hade tagits upp flera gånger.

Att styra folks agerande genom diskurser, delar Dijk (2009, 147) in i att lägga tonvikt på eller tona ned skyldigheten till att vidta åtgärder, detta görs bland annat i skriven textform av aktiva och passiva meningar. I Nguyens och Abdis berättelser om hur rasistisk mobbning hanterades har lärarna agerat i att sträva till rättvisa, huruvida de följer skolans regler eller om de följer vad de själv anser vara rätt kan vi inte veta. Läser man läroplanen ser man däremot att den består främst av aktiva meningar (OPH sv 2014). Dessa målas då som en plikt som bör följas, exempelvis ”Mobbning, våld, rasism eller annan diskriminering ska inte accepteras och man ska genast ingripa vid osakligt beteende” (OPH sv 2014, 25). Även om läroplanen kommenderar till att agera på ojämlikhet och orättvisa, så ligger sista makten i lärarens hand. Läraren kan välja att agera eller att inte agera.

I diskurser har tystnaden makt (Dijk 2008b; Nilsson 2012, 46). Dijk förklarar att då det kommer till tystnad och rasism kan tystnaden bero på vägran att tala om ämnet eller förnekandet av att det existerar (2008). Antirasism nämns inte en enda gång i läroplanen och rasism nämns endast två gånger i läroplanen. Rasismen nämns i: ”Mobbning, våld, rasism eller annan diskriminering ska inte accepteras och man ska genast ingripa vid osakligt beteende” (OPH sv 2014, 25), och ”Eleverna ska stödjas att utveckla en gemenskap, som inte godkänner varken mobbning, sexuella trakasserier, rasism eller annan diskriminering.” (OPH sv 2014, 316–317). Det vill säga ordet rasism används endast då mobbning behandlas. Att läroplanen inte valt att använda ordet rasism i andra delar, som i sina beskrivningar om hur läroplanen ska vara jämlik och rättvis, anser jag att är ett medvetet val. Finlands läroplan är snarare baserad på en mångkulturell synvinkel än en antirasistisk synvinkel, detta presenteras mera i kapitel 6.3.

Då det kommer till intervjupersonernas erfarenheter av att rasism som ämne sällan tagits upp i undervisningen, finns det flera orsaker som kunde lett till detta. Lärarna kanske inte velat tala om ämnet eller ansett att det inte ingår i utbildningen. I sin forskning "Invading Formal Education by Non-Formal Anti-Racist Campaigning" av Päivi Armila, Anni Rannikko and Tiina Sotkasiira, analyserar de läran av antirasism i finländska skolor på olika nivåer (Armila et.al. 2018, 133). En del lärare och föräldrar ansåg att tala om rasism var onödigt för yngre barn, då de såg barn som oskyldiga och rasism som ett koncept som skulle vara för svårt för barnen att förstå (ibid 144). Orsaker till att inte inkludera antirasistisk utbildning för äldre elever var motvillighet att acceptera och förstå rasism, politiska åsikter, eller att det inte fanns vilja att lära (ibid. 134). Då eleverna är i vuxen ålder blev lärarnas bekymmer snarare självreflekterande "Kan jag som medelålders vit finländare lära dessa vuxna från olika kulturer om rasism?" (ibid. 142). Deras elever föreslog att få mera utrymme i klassen för att diskutera sina egna erfarenheter. Armila et. al. såg detta som ett bra sätt att öppna diskussion i klassen, även om läraren måste se till att förhållanden inte surnar och att eleverna inte börjar strida med varandra om sina olika åsikter om rasism (ibid. 142).

Enligt Finlands lag är grunderna för läroplanen att skapa undervisning som förbereder finländska lärarpersonalen för den grundläggande utbildningen. I Finlands lag står det om grundläggande utbildningen: "2 § Utbildningens mål. Målet för den utbildning som avses i denna lag är att stödja elevernas utveckling till humana människor och etiskt ansvarskännande samhällsmedlemmar samt att ge dem sådana kunskaper och färdigheter som de behöver i livet." (Finlex 2021). Av detta skulle det kunna tolkas att diskussion om diskriminering, jämlikhet och rasism bör ingå i läroplanen. Jag anser inte att läroplanen tar upp dessa ämnen tillräckligt för att skapa "humana ansvarskännande människor". Läroplanen poängterar jämlikhet och delvis multikulturalism, men den presenterar inte i texten att den var emot rasism, annat än rasistisk diskriminering. Därför lyfter den inte heller fram antirasistiska strategier, mål eller verktyg. Värdegrunden för den grundläggande utbildningen beskrivs i läroplanen som:

Alla elever är unika och har rätt till god undervisning... I detta behöver eleven uppmuntran och individuellt stöd. Eleven behöver känna sig hörd och uppskattad i skolgemenskapen samt känna att hen får stöd för sitt lärande och välbefinnande. Lika viktigt är också erfarenheten av delaktighet och av att tillsammans bidra till det gemensamma arbetet och välbefinnandet. (OPH sv 2014, 12–13)

Läroplanens val att presentera vissa mål för jämlikhet men inte andra skapar en motsägelse. Ifall läroplanen skulle inkludera antirasism, klassfrågor och dylikt, skulle den presentera en mera täckande bild av jämlikhet .

Sammanfattningsvis har jag i detta kapitel presenterat hur den finländska läroplanen målar sig att stå för jämlikhet, rättvisa, och att vara emot diskriminering. Den däremot utmanar inte tillräckligt dessa koncept, exempelvis genom att inte presentera antirasism, vilket betyder att den fortsätter att upprätthålla orättvisa. Intervjupersonerna hade olika erfarenheter om skolgången, vissa skulle velat ha mera om rasism i undervisningen, andra hade inte behov för det. Intervjupersonerna ansåg i allmänhet att rasistisk mobbning hade skötts väl av skolpersonalen. Intervjupersonernas och forskares syn på förändring i skolan presenteras i kapitel 6.3.

6.2 Hemmet med inblick i arbete och fritid

I detta kapitel presenterar jag vad antirasistiska webbsidor (härefter webbsidor) anser det ideala sättet att förklara och tala om rasism till barn är. Dessa diskurser jämförs med vad intervjupersonerna berättar om hur rasism har tagits upp i deras hemsfär, och jämförs även med tidigare presenterade läroplanen. Jag går även delvis in på intervjupersonernas fritid och hur det har talats om rasism på deras arbete i vuxenlivet. Även om jag letade fram flera webbsidor hade de alla för det mesta samma information och instruktioner för hur rasism skall talas om med barn, hur man skall hantera ett barn som är rasistiskt eller blivit rasistiskt utsatt, samt syn på

antirasistisk uppfostran. Av denna orsak ser jag webbsidorna presentera stort sett samma antirasistiska diskurser.

Gee (2005, 42) reflekterar över att text kanske inte är det ideala sättet att framföra information. Information kan skrivas fel eller missförstås av läsare; Gee anser att det skulle behövas tydligare och rakare sätt att föra fram information, för att minska missförstånd (ibid.). En läroplan är endast löpande text, medan de antirasistiska webbsidorna kombinerar text med det visuella. Då man öppnar webbsidorna förmedlar de snabbt och klart vad deras innebörd är, informationen som de vill dela, och målet med texten. Ett populärt val av bilder i dessa webbsidor är antingen barn av olika hudfärg som leker, eller händer av olika hudfärg som håller i varandra. Utan att läsa texten, kunde man bara från bilderna anta att texten handlar om något rasism-relaterat. Webbsidorna använder bilder, beskrivande ordval, betoning, olika fonter, listor med mera, vilka är alla visuella former som ögat snabbt snappar upp.

NIMEÄ RASISTINEN PUHE TAI HÄIRINTÄ "Tuo oli todella ikävästi sanottu/tehty, tuo on rasismia"	 Suojele lasta RASISMILTA Pelastakaa Lapset	PYSY RAUHALLISENA Omalla rauhallisella käytöksellä rauhoitat häirinnän kohteeksi joutunutta lasta.
VARMISTA LAPSELTA, ONKO HÄN KUNNOSSA Kerro lapselle, että sinä et ainakaan ajattele samalla tavalla kuin kyseinen häiritsijä.	TEE RASISMI NÄKYVÄKSI MAHDOLLISESTI YMPÄRILLÄ OLEVILLE IHMISILLE Puhu ympärillä oleville ihmiselle niin lujaa, että hekin huomaavat tilanteen.	VARMISTA, ETTÄ LAPSI PÄÄSEE TURVALLISESTI POIS Jos lapsi on yksin tilanteessa ilman aikuista niin varmista, että lapsi pääsee turvallisesti pois tilanteesta.
		HÄTÄTILANTEESSA SOITA 112

(Pelastakaa Lapset 2021)

Till exempel Pelastakaa Lapsets (Rädda barnen) fokus är dessa visuella texttrutor (Pelastakaa Lapset 2021). Pelastakaa lapset var den enda av de utvalda webbsidorna vars innehåll främst är instruktioner för hur man ska hantera en situation där ett barn har blivit utsatt för rasism. Andra webbsidor lade större fokus på att förklara rasism och hur man ger en antirasistisk uppfostran.

Webbsidorna räknar upp olika taktiker för hur föräldrar kan förklara och tala om rasism med sina barn samt presenterar antirasistisk uppfostran. Flera av webbsidorna påpekar att barn redan i tidig ålder börjar märka fysiska skillnader mellan människor. Därför uppmanar webbsidorna till att börja tala med barn om rasism från en tidig ålder. I tidigaste åldern rekommenderar de användningen av enklare exempel och lärdomar, och desto äldre barnet blir, desto mera kritiskt tänkande kan man introducera barnen likaså introducera historia och använda olika slag av media som film och litteratur för att diskutera rasism. För att lära barnet om rasism rekommenderar flera av webbsidorna böcker som verktyg, exempelvis hade Skolfamiljen.se en lista över olika skönlitterära böcker rekommenderade enligt barnets ålder (Skolfamiljen 2019). Böcker var även ett verktyg som vissa av intervjupersonerna nämnde att de skulle använda sig av, då de ansåg att dessa antagligen är gjorda av någon som är bättre på att förklara rasism, än intervjupersonerna själva som inte är lika insatta och erfarna.

Yhteiset Lapsemme skiljer mellan inkluderande och antirasistiska föräldrar, detta kunde jämföras med multikulturalism versus antirasism (Yhteiset Lapsemme 2021). Webbsidan beskriver inkluderande föräldraskap som att man lär barnet om hur alla människor är lika värda och ser till att barnet konsumerar mångkulturell media (ibid.). Webbsidan beskriver Antirasistiskt föräldraskap som att föräldrarna förklarar till barnet hur hudfärg påverkar hur olika människor bemöts och poängterar vikten att påpeka då rasism eller stereotyper presenteras i media samt lära barnet om rasistisk historia (ibid.). Webbsidan anser att det finns ett behov att övergå till antirasistiskt föräldraskap då det aktivare står emot rasism jämfört med inkluderande föräldraskap som är passivare (ibid.).

En kritisk roll i kunskapen som man intar kommer från ens närkrets, som ens föräldrar är en viktig del av (Dijk 2014, 21). Föräldrarna och familjen har den mest inflytelserika positionen för varje generation (Spencer 1983, 355). De fungerar som agenter för socialisering och utvecklar därigenom social livskvalité (ibid.). Med andra ord har föräldern stor makt över sitt barns uppfostran och hurdana tankar de väljer att presentera för barnet. Likt som det presenterat i kapitel 6.1 om tystnadens makt, kan en förälder välja att vara tyst och inte tala om rasism. Det kan finnas flera orsaker till att ens förälder väljer att göra detta.

Intervjupersonerna Nguyen och Abdis föräldrar talade sällan om rasism. Ifall Abdis mamma hade lagt märke till förändringar i det sociala klimatet, så kunde hon säga till Abdi att vara försiktig och att inte gå ut ikväll. I Nguyens familj har föräldrarna kunnat nämna något om rasism i förbifarten, ifall exempelvis någon av dem blivit diskriminerade på jobbet, men de har aldrig satt sig ner och talat djupare om dessa frågor. Till motsats från Abdi och Nguyen, så har det i Magars familj däremot talats om rasism. Han berättar om hur rasism har påverkat hans välmående och ibland lett till depression, så då han känt sig nere på grund av rasistiska personer, har han talat med familjen om det.

I Rastas (ibid. 266–267) forskning framkom det vara ovanligt att tala om rasistiska upplevelser både i skolan, bland andra i samma ålder och hemma. Abdi och Nguyen reflekterar att deras föräldrar antagligen inte talar mycket om rasism för att de inte själv visste vad det var förrän de kom till Finland och blev utsatta för det. Nguyen berättar att hennes föräldrar verkar se sig värda rasismen eftersom de är ”utlänningar” samtidigt som de upprepar denna rasism emot andra rasminoriteter. Hon berättar om sina föräldrar följande:

Jag tror inte de heller vet riktigt den här definitionen på vad rasism är egentligen. Att de kanske bara tänker som "Ja men det är ju såhär, vi är ju utlänningar" och så där att "vi kommer aldrig att bli lika bra behandlade som finländare liksom" ... fastän de själv har varit ett offer för sådana här rasistiska påståenden, så de har själv också, tycker jag i alla fall, rasistiska påståenden på andra minoriteter, men inte som emot finländare, men emot andra

minoriteter som till exempel mörkhyade, så kan de kommentera på deras utseende också. Så jag tror inte de heller förstår den här vikten av rasismen och hur det påverkar andra, fastän de själv är utsatta för det (skratt).

Abdi berättar att hans mamma har utsatts för mycket rasism på gatorna, främst på grund av sin muslimska identitet. Då jag frågade Abdi om huruvida han önskade att det hade talats mera om rasism hemma, sa han att han inte ser hur hans mamma skulle kunnat förstå rasism då hon kom till Finland, speciellt då hon inte kunde det finska språket. Som tidigare presenterat verkar Abdis mamma ha en uppfattning om fara, men inte nödvändigtvis verktyg och vetenskap om huruvida dessa ämnen borde tas upp med ens barn, och hur man borde göra det. Då Rastas (2007, 80) intervjuade föräldrar om rasism, hade en del av dessa föräldrar gått hem efteråt och talat om studien med sina barn. Föräldrarna fick en ny bild av barnens vardag och var överraskade av rasismen som deras barn utsattes för (ibid.). Föräldrarna hon intervjuade hade även önskat av Rastas att hon skulle gjort dem någon form av manual med riktlinjer för förebyggandet av rasism, motstånd mot rasism och framför allt stöd till barn som utsatts för rasism (ibid. 84). Det existerar däremot information och instruktioner i olika former om dessa frågor i litteratur och på internet. Möjligtvis inser inte föräldrar på egen hand att leta upp denna information, men då de blivit introducerade till att tänka på dessa frågor, så väcker det intresset och behovet av att lära sig mera.

Rastas (ibid. 266–267) påpekar att barn inte berättar om sina rasistiska upplevelser som rasism, innan de har lärt sig vad rasism är. Detta var något även mina intervjupersoner påpekade i sina intervjuer. Först i en senare ålder förstod de vad rasism är och att de hade blivit utsatta för rasism som barn. Som barn visste de inte att det som de utsattes för var rasism, och de hade inte heller en uppfattning om varför de blev diskriminerade och huruvida de borde berätta om detta till andra.

Webbsidorna förklarar att som fullvuxen är man barnets rollmodell, så ens åsikter, kunskap och beteende kommer att påverka eller härmas av barnet. Rastas (2007, 133–134) konstaterar att ifall föräldrar lär sig om rasfrågor kan de bättre förstå och

stödja barn som blir utsatta för rasism. Webbsidorna uppmuntrar föräldrar att utbilda sig om antirasism och inklusivitet samtidigt som de rekommenderar att vara ärliga för barnet ifall de inte vet svaret på någon fråga som barnet ställt. Ifall barnet visar fördomar föreslår de att ifrågasätta barnet om varför hen tänker så, istället för att döma barnet och sedan efteråt förklara barnet varför dess fördomar är felaktiga och korrigera fel information.

I amerikansk forskning är ras- och etnisk socialisering ett väl forskat verktyg då det kommer till barnuppfostran. Rassocialisering är överföringen av information om ens ras och etnicitet från förälder till barn (Rotherman, Phinney 1987; Hughes, Rodriguez, Smith, Johnson, Stevenson, Spicer 2006). Rassocialisering ses som ett sätt att uppmuntra barnet till att känna stolthet för sin ras eller etnicitet och väcka intresse för denna grupps traditioner och kulturarv (Hughes et. al. 2006, 3). En annan del av rassocialisering är föräldrarnas lärande om medvetenhet för barnen, att förbereda barnen för diskriminering och att lära dem hanteringsmetoder (ibid. 11). Likt webbsidorna som presenterade hur rasism kunde tas upp med barn i olika ålder, ändras även rassocialisering enligt barnens ålder, erfarenheter och kognitiva kunskaper (ibid. 12).

Webbsidorna vill påpeka att det är viktigt att lyssna på barnet och att inte tysta det, då tystandet leder till att barnet kan börja se rasism som ett tabubelagt samtalsämne. Intervjupersonerna Abdis och Nguyens föräldrars tystnad om rasism kunde lett till att de själv inte talade om rasism som vuxna, men i detta fall letade de utlopp att tala om rasism i andra kretsar än hemmet. Något som är gemensamt för alla intervjupersonerna är att de talar om rasism med sina vänner. Då Nguyen blivit utsatt för rasism talar hon om det ansikte mot ansikte med sina närmaste vänner. Ifall hon i allmänt diskuterar rasism som ämne brukar hon kommentera på rasism-relaterat innehåll på Instagram. Abdi diskuterar inte rasism med sina arbetskollegor men med sina vänner som främst tillhör en rasminoritet lik hans egna. De diskuterar rasism främst då det kommer nyheter om minoriteter och invandrare. Magar som tidigare nämnt talar med sin familj om rasism och han gör det även med sina närmaste vänner och arbetskollegor.

Då intervjupersonerna frågades om de på något vis letat upp rasism-relaterad information, hade de motsägande svar. Endast Abdi av intervjupersonerna hade försökt fråga om rasism av en annan människa men blivit ignorerad. Vissa av intervjupersonerna har googlat fram information om rasism, medan andra inte gjort detta. Ifall intervjupersonerna letat upp rasism-relaterad information i någon form var det främst på internet, för det mesta i form av videor. Dessa kunde vara videor som behandlar hur man skall reagera i rasistiska situationer, eller dokumentärlika videor om rasistiska orättvisor. Abdi berättade att hans intresse för rasism-relaterade frågor främst tar uttryck i att han är med i minoritetsfacebookgrupper och donerar pengar till välgörenhet. Han berättar att för det mesta följer han bara diskussionerna som sker på dessa sidor från sidan och deltar inte aktivt i dem. Abdi påpekade mest av alla intervjupersoner faran med att visa sin identitet öppet på sociala medier, då han sett hatet man kan bli utsatt för om man visar sin identitet. Samtidigt reflekterar han över hur Twitter, där man kan vara anonym, kanske har det mest hatfyllda innehållet. Det förargar honom då han ändå antar att de flesta som sprider hat på Twitter är utbildade personer.

Då Intervjupersonerna diskuterar arbetsplatsen är det främst Nguyen som öppnar upp om rasismen hon blivit utsatt för på arbetet. Hennes kunder kan fråga henne från vilket land hon kommer från eller bara anta att hon är i från Kina eftersom hon har ett östasiatiskt utseende. Hon reflekterade att en del av dessa personer är nyfikna om hennes bakgrund, men vissa uttrycker sig otrevligt. I grund och botten anser hon dessa kommentarer basera sig på att de inte ser henne som en finländare.

6.2.1 Intervjupersonerna förklarar rasism för ett barn

En del av intervjun bestod av att jag frågade intervjupersonerna om hur de skulle förklara rasism för ett barn av samma minoritet som dem själva, eller trösta barn som blivit rasistiskt utsatta. Ingen av intervjupersonerna hade varit med om en sådan

situation, så deras svar baserade sig på en hypotetisk situation.

Då jag frågade intervjupersonerna hur de skulle förklara rasism för ett barn fann de alla det svårt att svara på frågan av flera olika orsaker. Delvis för de inte hade färdigheter att tala om rasism, delvis för att de inte visste hur de skulle förklara rasism på ett enkelt och icke-skadande sätt åt ett barn. Abdi hade svårt att tänka sig hur han skulle förklara ett ämne som rasism för ett barn, då han själv inte ens förstod det då han var ett barn.

En minä oikein tiedä miten minä selittäisin. En minä voi sille lapselle sanoa vain että se ihonväri on se syy. En minä tiedä miten minä sen sanoisin, jos rehellisesti ollaan... Minä sanoisin varmaan että (paus), hän ajattelee tuolla tavalla, mene eteenpäin vain. Että et sinä voi mielipiteitä voi muuttaa (otydligt) päin kuitenkin.⁵ (IF mgt 2021/030)

Magar önskar att han inte hamnar i en situation där han måste förklara rasism för ett barn av samma bakgrund som han själv. Han önskar att barn ska läras bry sig om alla sorters barn oberoende deras bakgrund. ”Parents should teach kids how to appreciate other kids and respect each other ... so kids are nice to each other, learn positive parts of others cultures”. Han anser att barn inte borde fundera på rasism och växa upp fria från vetskapen om rasism, så att man i framtiden kan glömma att ordet ens existerar. Magars syn på hur rasism borde talas om är kanske mest olika från webbsidorna och andra intervjupersonernas, samtidigt som han har den mest optimistiska synen på kuvandet av rasism i hoppet av att se hela fenomenet försvinna. Då Nguyen frågades hur hon skulle förklara rasism för ett barn av samma bakgrund som hon själv, förklarade hon att det är viktigt att barnet vågar tala om detta med någon hen finner vara trygg och att bygga barnets självkänsla:

⁵ ”Inte vet jag riktigt hur jag skulle förklara. Inte kan jag bara säga till barnet att hudfärgen är orsaken. Inte vet jag riktigt hur jag skulle säga det, för att vara ärlig... Jag skulle säkert säga (paus), att de tänker på det där sättet, fortsatt vidare bara. Att inte kan du ändå ändra deras åsikt.” (Min översättning).

...du är bra som du är... du är värdefull ... fastän du ser annorlunda ut... ifall du blir illa behandlad så har du nog som rätt att (...) att du inte ska bli illa behandlad av ditt utseende, din kultur eller annat. Att man inte ska skämta om ens utseende eller kultur eller liknande. Jag tror att barn förstår väldigt bra också. Att i sex-sju års åldern skulle jag redan förklara att de är värdefulla hur dom än ser ut. Att de liksom har värde. Att de inte ska känna sig utsatta eller utanför. Att de behöver inte känna sig på det viset, att de har all rätt att inte bli behandlade på ett visst sätt, som alla andra.

De som är i maktposition styr vilken kunskap och bild man ger den andra (Dijk 2008b, 10). I ovan tänkta hypotetiska situation är intervjupersonerna vuxna i maktposition, medan barnet är i underläget och godtroget. De tre intervjupersonerna hade olika strategier för att tala med ett barn om rasism, vissa mera undvikande och andra mera öppna strategier för att tala med barnet. Som tidigare nämnt i kapitlet kommer barnet att reagera på olika sätt beroende på hur ämnet tas upp med dem, varav vissa metoder får barnet må sämre och inte lära sig att behandla dessa ämnen. Därför är det viktigt att föräldrar använder sig av kunskap som finns tillgängligt. Inga av intervjupersonerna var föräldrar, så det var förstås inte förväntat av dem att de skulle vara insatta i denna fråga i intervjun. Intervjuade hade också olika mängd intresse i rasism, och kom ifrån olika bakgrund och erfarenheter, vilket kunde vara en orsak för deras olika svar.

I detta kapitel presenterades hur diskussion om rasism som sker i hemmet kan variera från familj till familj. Nuförtiden kan man med Google sökresultat få upp webbsidor med goda råd om hur man kan tala om rasism med barn. Dessa webbsidor ger konkretare strategier än läroplanen, orsaker varför man bör vara antirasistisk och olika praktiska exempel. Webbsidorna baserar sina antirasistiska råd genom att ta en klar position mot rasism istället för att de skulle ha använt en passivare mångkulturell synvinkel. Jag anser webbsidorna ger klara instruktioner och har ett klart antirasistiskt mål. Intervjupersonerna hade olika erfarenheter i hemmet, i vissa hem talades det om rasism i andra inte. Det framkom olika åsikter bland intervjupersonerna om huruvida de önskade att tala mera med sina föräldrar om rasism eller inte. Intervjupersonerna hade svårt att komma fram till hur de skulle förklara rasism för ett barn, då de inte varit i en sådan situation förut eller tänkt på

det tidigare. Olika strategier de presenterade var att validera barnets känslor och förklara att rasistisk mobbning inte är okej, påminna barnet om dess värde, eller att ta avstånd och gå vidare från mobbare. Som litterära verktyg föreslog både intervjupersonerna och webbsidorna böcker som behandlar rasism.

6.3 Synvinklar på framtid och förbättring

I detta kapitel presenterar jag olika forskares syn på framtid och förbättring då det kommer till antirasistisk utbildning i skolan och hemmet. Jag har valt att presentera forskare med olika bakgrund och synvinklar, både finländsk och utländsk forskning. I jämförelse med detta presenterar jag även intervjupersonernas syn på framtid och förbättring, samt mina egna reflektioner och åsikter kring dessa frågor.

6.3.1 Läroplanens framtid

Det finns tidigare forskning om rasism och antirasism i läroplaner. I detta kapitel har jag valt att lyfta fram forskning med olika synvinklar för att väcka diskussion. Vad som bör nämnas är att kritiken som diskuterats om läroplanen är för det mesta fokuserat på rasism och antirasism. Vissa delar av läroplanen har fått god respons på media (YLE, Helsinginsanomat), men då det kommer till läroplanens antirasism så har den fått en hel del kritik.

Då det kommer till finländska synvinklar på antirasistisk utbildning skriver Gunilla Holm och Jan-Erik Mansikka i *Multicultural education as policy and praxis in Finland: Heading in a problematic direction?* (2013) om hur lärarnas utbildning inte alltid förbereder dem för multikulturella klasser, och rasistisk mobbning inte ingrips i skolorna tillräckligt. Även om det är problem på den praktiska nivån av

utbildningen så anser Holm och Mansikka att Finlands lagar och läroplan visar mycket stöd för en mångkulturell utbildning (ibid.). Jag håller med om praktiska motgångarna de räknar upp, men ser däremot problem i läroplanen då jag inte ser mångkulturalism som en bra metod, vilket har diskuterats genom denna avhandling.

Aminkeng Alemanji och Bobby Mafi presenterar en mera kritisk synvinkel på den finländska läroplanen i *Antiracism Education? A Study of an Antiracism Workshop in Finland* (2016). De skiljer på den framgångsrika bilden som finns av Finlands utbildning då det kommer till dess studiemodeller, välfärd och resultat, jämfört med vardagliga skollivet där barn lider av rasism och lärare inte vet hur de ska genomföra antirasistisk utbildning (ibid.). De anser att den finländska läroplanen följer i fotspåren av EU som valt att fokusera på multikulturalism istället för rasism ”In Finland, there is a lot of denial of racism and resistance to antiracism which limits the possibilities of transformation... This is because some forms of multicultural education (prioritised in Finland) do not adequately confront the concept of power and recognise the historical essence of racism” (ibid.). Tidigare presenterade (Kapitel 6.1) ”Invading Formal Education by Non-Formal Anti-Racist Campaigning” av Päivi Armila, Anni Rannikko and Tiina Sotkasiira (2018), analyserar behovet av antirasism i utbildningen på en mera praktisk nivå, men likt Alemanji och Mafi anser de att läroplanen och utbildningen behöver reform för att fokusera på antirasism istället (ibid.). I sin doktorsavhandling *Is there such a thing ...? : a study of antiracism education in Finland* (2016) skriver Alemanji att för att den finländska antirasistiska utbildningen ska lyckas kan den inte begränsas till formella utbildningsinstitutioner, eftersom rasism existerar utanför dessa institutioner (ibid. 57). Antirasism måste utövas av majoriteten av finländare, inte endast några utvalda och antirasistiska strategier bör formuleras för att kämpa mot specifika rasismer ifråga, då han poängterar att all rasism inte kan motarbetas med samma strategi (ibid. 57–58). Jag anser att Armila, Rannikko, Sotkasiira, Mafi och Alemanji är insatta i rasistiska problem i Finland och antirasistiska behov som Finland har. De presenterar aktuella problem i läroplanen och har kommit fram med förslag till reform som borde utnyttjas.

Paul Gorski har gjort en hel del reflekterande forskning över multikulturalitet och antirasism i skolorna och lärarnas utbildning. I *Good Intentions Are Not Enough: A Decolonizing Intercultural Education (2008)* presenterar han strategier för att utveckla och omforma utbildningen. Han räknar upp sju förändringar som borde ske i läroplanen och utbildningen: 1. Hegemonisk norm måste problematiseras då de i makten kan utnyttja synen på skillnad för att berättiga sin dominans och förtryck. Kulturella skillnader bestämmer skillnader av människors tillgång till makt, då man borde undvika aktiviteter för kulturell medvetenhet som andrafierar den icke-dominanta gruppen och saknar social rättvisa. 2. Interkulturell utbildning fokuserar på konflikthantering och upplösning som ett mål till rättvisa. Gorski anser detta fortsätter upprätthållningen av sociala ordern och att primära fokuset borde vara istället rättvisa. 3. Teorin om att fattigdom är lika med sämre kunskap och färdigheter bör slopas då den tillskriver värdet av personer eller grupper kategoriserade som detta och utnyttjar detta för att berättiga ojämlikheten. 4. Interkulturell dialog sker sällan bland människor med lika tillgång till makt. Denna maktobalans måste erkännas, och det bör undvikas situationer där de med minst makt sätts lära dem med mest makt. 5. Att Erkänna sociopolitikens påverkan och kontext till ojämlikhet och utbildningen. 6. Interkulturell utbildning måste vara politisk, tar man ett neutralt stånd så fortsätter man upprätthålla existerande problem. 7. Acceptera att köra för ändring gör att man kommer att vara mindre gillad av flera personer och institutioner. (Gorski 2008, 10–11). Gorski är en amerikansk forskare som sett på den amerikanska läroplanen, men föreslagen på förändring som han ger kan även användas i en finländska läroplanen. Jag anser att vissa av punkterna han räknar upp, uppfylls redan delvis av läroplanen, exempelvis punkt tre, medan andra fattas totalt i vår läroplan. Jag anser att skulle exempelvis Gorskis riktlinjer använts i skrivandet av läroplanen så skulle den uppfylla ett mera jämlikt och antirasistiskt mål.

I slutskedet av skrivandet av denna avhandling publicerade Justitieministeriet i Finland ett handlingsprogram mot rasism ”Ett jämlikt Finland: Statsrådets handlingsprogram mot rasism och för goda relationer” som presenterar regeringens mål att bekämpa rasism och diskriminering inom alla delområden i samhället

(Statsrådet 2021). Arbetsgruppen består av företrädare för alla ministerier och statsrådets kansli, Kommunförbundet, Sametinget, Delegationen för etniska ärenden, Delegationen för romska ärenden, Folktinget, Människorättscentret och diskrimineringsombudsmannen (ibid.). Syftet med handlingsprogrammet beskrivs som följande:

Syftet med handlingsprogrammet är bland annat att avveckla ojämlika strukturer i samhället, främja icke-diskriminering i det finländska arbetslivet, stärka myndigheternas kompetens i fråga om likabehandling, öka medvetenheten om rasism och dess olika former samt utveckla forskningen och datainsamlingen om rasism (ibid).

Jag anser att det är bra hur stor och varierande arbetsgrupp har lagts till detta handlingsprogram. Detta handlingsprogram ger hopp för antirasistisk ändring i Finland. Hur detta sker praktiskt får vi beskåda dessa kommande år.

När intervjupersonerna blev ställda frågor om tankar kring utveckling och framtiden ansåg de flesta att rasism och diskriminering borde tas upp mera i skolan. Vissa ansåg att dessa ämnen skulle borda studeras mera regelbundet och att de lärare som undervisar rasism och antirasism borde vara fortbildade. Intervjuperson Ngyuen önskade att skolan hade gett dem definitionen på rasism och exempel på vad man skall göra ifall rasistisk diskriminering sker framför en. Magar hoppades att någon gång i framtiden ska barn inte behöva lära sig om rasism längre. Magar hade även tankar om att ifall läran om antirasism skulle ske i någon form av tävling, så skulle det möjligtvis få eleverna att vara mera intresserade, exempelvis i form av en essätävling. Abdi hade inte tankar om skolans utveckling angående rasism.

För att sammanfatta synvinklar på läroplanens framtid har forskare delvis olika synvinklar på dess behov av förändring. Jag inklusive en del forskare anser att det behövs en reform och att det borde inkludera antirasistiska strategier i läroplanen. Exempelvis Gorskis strategi kunde vara ett bra tillägg. Intervjupersonerna hade delade åsikter om framtida utveckling och önskemål för skolans utbildning då det

handlade rasism. Flesta önskade att det togs upp mera om rasism i undervisningen och mera regelbundet.

6.3.2 Hemmets framtid

I denna avhandling har de antirasistiska webbsidorna lyckats presentera antirasistiska strategier bättre än läroplanen. Detta betyder förstås inte att de skulle vara felfria. Det är endast så mycket information som man kan rymma i en internetartikel. Däremot anser jag att dessa webbsidor lyckas framföra bättre klartext, mera instruktioner och klarare mål angående rasism och antirasism jämfört med vad den finländska läroplanen lyckas göra.

De antirasistiska webbsidornas mål för framtid och utveckling är i allmänhet att sprida kunskap och verktyg angående rasism och antirasism. Deras mål är att främja antirasism och lära föräldrar till ett antirasistiskt föräldraskap. De antirasistiska målen i dessa webbsidor kunde presentera med mera ras- och etnisk socialisering (tidigare presenterat i kapitel 6.2) för att ge verktyg till hur man kan bygga upp självkänsla och stolthet i ett specifikt rasminoritetsbarn. Jag anser att de antirasistiska webbsidorna var bra på att lära ut strategier för att tala om rasism hemma. Både i att förklara varför öppen diskussion är viktig, hur man ska förklara rasism för barnet och reflektion av ens egna ställning. Webbsidorna kunde möjligtvis gett mera exempel på situationer och hur dessa bör hanteras.

Rastas (2007) märkte att en del föräldrar inte visste om rasismen som deras barn utsattes för samt visade intresse för att få verktyg till att behandla detta. I EU:s MIDIS II-forskning (FRA 2017) kommer det fram att ett lågt antal av informanterna visste om existerande antirasistiska organisationer i Finland. Detta betyder att en viktig uppgift för dessa organisationer i Finland, skulle vara att utveckla sin synlighet, speciellt inför sina målgrupper, vilket är ras-, etniska och religiösa minoriteter. Webbsidornas artiklar borde däremot alla föräldrar vilket inkluderar vita

majoritetsbefolkningen vara intresserade av då antirasistiskt föräldraskap gäller alla föräldrar.

I hemsfären har intervjupersonerna olika synvinklar om huruvida de velat ha ändring i hur rasism talats om i hemmet. Magar vars familj talade om rasism skrev om framtida visioner följande: ”We are all human beings let us build our beautiful world so healthy wealthy and prosperous without wasting time on comparing black, white or brown”. I allmänhet verkade intervjupersonerna visa vilja att vara mera vokala jämfört med deras föräldrar som beskrevs varit tysta om att tala om rasism. Abdi såg inte ett behov i att tala mera om rasism med sina föräldrar, främst för att han inte ser hans mamma kunna förstå mycket om detta. Likt konstaterade Nguyen, fast i hennes fall hade hon inte ett större intresse att tala om rasism med sina föräldrar för att hon ansåg dem vara rasistiska. Alla intervjupersonerna har däremot aktivt talat om rasism både ämnet i sig och även rasismen som de själv har blivit utsatta för. Till skillnad från sina föräldrar har intervjupersonerna aktivare och öppnare valt att talat om dessa ämnen.

Dijk (2011) anser att ett problem med att kuva dagens rasism är att en stor del av kraften ligger hos eliten som styr produktionen av rasism och rasistiska diskurser. Han anser att antirasistisk förändring borde fokuseras på eliten som sitter på toppen, då de är de mest inflytelserika, och att man inte ska lägga fokuset på den stora populationen (ibid.). Jag kan hålla med Dijks syn på förändring till en viss del, men antirasistisk ändring anser jag bör ske via ändring av policyer som sedan kommer att sippra in i hur samhället fungerar som en helhet, som Ibram X. Kendi presenterar i sin forskning (2019). Samtidigt som policyer borde ändras finns det även en hel del aktuella gräsrotsproblem som måste tas hand om omedelbart, då dessa bryter mot mänskliga rättigheter, även om arbetet med dessa inte kommer nödvändigtvis att minska på rasismen i längden. Jag anser även att antirasism är något som alla i samhället bör sträva till, och inte något som endast dem i högsta makt skall arbeta för.

Jag anser att antirasistiskt föräldraskap bör implementeras och uppmuntras i alla

finländska hem. Sammanfattningsvis kan man se att de antirasistiska webbsidorna har mål för samhället och föräldrar att bli antirasistiska, men det krävs någon metod för att öka synlighet och få dessa antirasistiska strategier nå de finländska hemmen, vilket presenterad forskning poängterar. Intervjupersonerna hade inte större önskemål av att ändra hur rasism talas om i deras hem. De är däremot medvetet eller omedvetet öppnare och mera intresserade i att tala om rasism, jämfört med deras föräldrar.

7 Sammanfattande ord

I denna avhandling har jag presenterat hur rasism och antirasism berättas och behandlas i grundskolan och hemsfären. Genom kritisk diskursanalys har jag jämfört intervjupersonernas levda erfarenheter med den finländska läroplanens och antirasistiska webbsidornas antirasistiska mål.

Den finländska läroplanen presenterar ett delvis mångkulturellt mål, men saknar ett antirasistiskt mål. Läroplanen presenterar att den står för jämlikhet men behandlar inte antirasism, klassfrågor och dylikt i sin text. Intervjupersonerna hade varierande erfarenheter om hur rasism och antirasism hade tagits upp i skolundervisningen och hur diskriminering hade tagits itu med. Forskare i allmänhet ser ett behov för reform av läroplanen genom att tillägga antirasistiska strategier. Nyligen har justitieministeriet publicerat ett handlingsprogram emot rasism, varav man kan förvänta sig antirasistisk ändring i finländska policyer och institutioner.

Intervjupersonerna hade olika erfarenheter om huruvida rasism har talats om i hemmet eller inte. Flesta intervjupersoners föräldrar talade sällan om rasism hemma, men intervjupersonerna talade oberoende av detta aktivt om rasism i andra sfärer. De intervjupersoner som kom från familjer där det inte talats om rasism, ansåg detta bero på att deras föräldrar inte har kunskap eller är medvetna om rasism.

Antirasistiska webbsidorna anser att rasism definitivt ska talas om i hemmet för att lära barnet, skydda barnet och lära dem antirasism. Instruktionerna som webbsidorna ger baserar sig på öppen diskussion med antirasistiska strategier, som verkar vara nära kopplade till rassocialisering.

De antirasistiska webbsidorna lyckas presentera antirasistiska mål och strategier, men enligt diverse forskning så når inte denna information Finlands befolkning antingen på grund av intresse eller synlighet. Då Intervjupersonerna frågades hur de skulle förklara rasism för ett barn av samma rasminoritet som dem själva, sade alla intervjupersoner att de hade svårt att svara på frågan då de inte varit i en sådan

situation tidigare. Strategier de presenterade varierade från att tala mera djupgående med barnet om detta, till att säga åt barnet att försöka gå vidare från mobbningen.

Denna magisteravhandling har visat en bild i hur rasminoriteters levda erfarenhet kan skilja sig från institutioners ideal. Jag önskar att det forskas flitigare i dessa ämnen för höra mera röster om hur antirasism och rasism sker i praktiken.

Rasism kan ses som omoraliskt och det i sig är kanske en tillräcklig orsak för att arbeta för att kuva den, men även om man såg rasism från synvinkeln av ett lands utveckling och strävan till att skapa hållbar ekonomisk vinst, så är inte rasism och berikar eller stöder ett land på något vis långsiktigt. Jag önskar Finlands befolkning och makthavare skulle se behovet av antirasism och dess fördelar från en bredare synvinkel än bara människorättigheter. Det är enkelt för vita majoriteten att ignorera rasism och ojämlikhet och jag anser att det var bra om institutioner uppmuntrade till att sträva för antirasism.

8 Källor

8.1 Intervjuer

Åbo, Åbo Akademi: Kulturvetenskapliga arkivet Cultura: IF mgt 2021/030

Resten av intervjuerna arkiveras inte, utan förstörs efter användning.

8.2 Den finländska läroplanen

OPH Opetushallitus – Utbildningsstyrelsen. 2014. Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014.

8.3 De antirasistiska webbsidorna

Ditt barn och du. ”Prata med barn om rasism - Hur, varför och när kan man börja?”.

Hämtad 05.07.2021

<http://www.dittbarnochdu.se/prata-med-barn-om-rasism-hur-varfor-och-nar-kan-man-borja/>

Nationwide Children’s. 2020. ”How to talk to your kids about racism”.

<https://www.nationwidechildrens.org/family-resources-education/700childrens/2020/06/how-to-talk-to-your-kids-about-racism>

Pelastakaa Lapset (Rädda barnen). ”Lapset ja rasismien kohtaaminen”. Hämtad 05.07.2021

<https://www.pelastakaalapset.fi/ajankohtaista/kriisitilanteen-kohtaaminen/lapset-rasismien-kohtaaminen/>

Skolfamiljen – Sundqvist, Petra. 2019. ”så kan vi prata med barn om rasism”.

<https://www.skolfamiljen.se/2019/04/28/sa-kan-vi-prata-med-barn-om-rasism/>

Unicef – Sidwell, Michael & Mahanti, Supreet. 2020. ”Talking to your kids about racism”. <https://www.unicef.org/parenting/talking-to-your-kids-about-racism>

Yhteiset Lapsemme (Våra gemensamma barn). ”**Miten käsitellä rasismia valkoisten lasten kanssa?**”. Hämtad 05.07.2021

<https://www.yhteisetlapsemme.fi/ole-rohkea-ja-reilu/lahdeaineistoa-ja-vinkkeja/rohkea-ja-reilu-vinkkeja/miten-kasitella-rasismia-valkoisten-lasten-kanssa/>

8.4 Litteratur

Aertsen, Jan. 1996. Medieval Philosophy and the Transcendentals - The Case of Thomas Aquinas. Köln: E.J. Brill Leiden

Alemanji, Aminkeng & Mafi, Bobi. 2016. ”Antiracism Education? A Study of an Antiracism Workshop in Finland. Scandinavian Journal of Educational Research . 62 (2)

Alemanji, Aminkeng. 2016. Is there such a thing...? : A study of antiracism education in Finland. Helsinki: University of Helsinki.

- Allen, Chris. 2010. Islamophobia. Surrey: Ashgate Publishing Limited.
- Armila, Päivi; Rannikko, Anni; Sotkasiira, Tiina. 2018. Invading Formal Education by Non-Formal Anti-Racist Campaigning”. Antiracism Education In and Out of Schools. London: Palgrave Macmillan
- Barlai, Melani; Fähnrich, Birte; Griessler, Christina; Rhomberg, Markus; Filzmaier, Peter. 2017. The migrant crisis : European perspectives and national discourses. Zürich: LIT Verlag
- Cohn-Sherbok, Dan. 2003. Judaism – History, Belief and Practice. New York, London: Routledge
- Darian-Smith, Eva. 1996. Postcolonialism: a Brief Introduction. Kalifornien: University of California
- Fairclough, Norman. 2011. ”Critical discourse analysis”. The Routledge Handbook of Discourse Analysis. Oxon, New York: Routledge
- Fairclough, Norman. & Wodak, Ruth. 1997. Critical Discourse Analysis. Teun van Dijk (Ed.), Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction (Vol. 2). London: Sage.
- FRA. 2017. EU MIDIS II - Second European Union Minorities and Discrimination Survey Main results. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017
- Fägerborg, Eva. 1999. ”Intervjuer”. Etnologiskt fältarbete. Lund: Studentlitteratur
- Garner, Steve. 2017. Racisms – An Introduction. Andra upplagan. London/ Kalifornien/ New Delhi/ Singapore/ Washington/ Melbourne: Sage Publication
- Gee, James Paul. 2005. An Introduction to Discourse Analysis - Theory and method.

New York London: Routledge

Gorski, Paul. 2008. "Good Intentions Are Not Enough: A Decolonizing Intercultural Education". *Intercultural Education* 19(6).

Holm, Gunilla & Mansikka, Jan-Erik. 2013. "Multicultural education as policy and praxis in Finland: Heading in a problematic direction?". *Recherches en éducation*, vol. 2013, no. 16.

Honkasalo, Veronika & Suurpää, Lena. 2009. "Tutkijoiden kiistellyt roolit rasismien ja nuorten tutkimuksessa". *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tammerfors: Vastapaino

Hughes, Diane; Rodriguez, James; Smith, Emilie P.; Johnson, Deborah J.; Stevenson, Howard C.; Spicer, Paul. 2006. "Parents' ethnic-racial socialization practices: a review of research and directions for future study". *Developmental Psychology* 42 (5).

Kendi, Ibram X. 2019. *How to be an Antiracist*. New York: One World

Lemke, Jay. 1995. *Textual politics: Discourse and social dynamics*. London: Taylor and Francis

Lehtonen, Veli-Pekka; Piela, Ulla; Snellman, Hanna. 2012. *Saamenmaa - Kulttuuritieteellisiä näkökulmia*. Kalevalaseuran vuosikirja 91. Helsingfors: SKS

Nilsson, Gabriella. 2012. "Att analysera sanningens rörlighet Objektivitet, politik och fält". *Kulturella Perspektiv* 2012 vol. 3–4.

Omi, Michael; Winant, Howard. 2015. *Racial Formation in the United States*. New York: Routledge

- People, James; Bailey, Garrick. 2010. *Humanity: An Introduction to Cultural Anthropology* (9th ed.). Wadsworth Cengage learning.
- Pripp, Oscar. 1999. "Reflektion och etik". *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur
- Puuronen, Vesa. 2011. *Rasistinen Suomi*. Helsingfors: Gaudeamus Helsinki University Press
- Rotherman, M., Phinney, J. 1987. *Introduction: Definitions and perspectives in the study of children's ethnic socialization.. Children's ethnic socialization: Pluralism and development*. Kalifornien: Sage Publications
- Rastas, Anna. 2019. "The Emergence of Race as a Social Category in Northern Europe: Dehumanisation, Belonging, and the Normativity of European Whiteness". *Relating Worlds of Racism: Dehumanization, Belonging and the Normativity of Whiteness*. London: Palgrave Macmillan
- Rastas, Anna. 2007. *Rasismi lasten ja nuorten arjessa - Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tammerfors: Tampereen Yliopistopainos:
- Spencer, Margaret Beale. 1983. "Children's Cultural Values and Parental Child Rearing Strategies". *Developmental Review* 3.
- Staszak, Jean-François. 2008. "Other/otherness". *International Encyclopedia of Human Geography*. Amsterdam: Elsevier Science
- Statsrådet. 2021. *Ett jämlikt Finland : Statsrådets handlingsprogram mot rasism och för goda relationer*. Helsingfors: Justitieministeriet
- Van Dijk, Teun A. 2008a. *Discourse and Context – A Sociocognitive Approach*. Cambridge: Cambridge University Press
- Van Dijk, Teun A. 2008b. *Discourse and Power*. New York: Palgrave Macmillan

Van Dijk, Teun A. 2009. Society and Discourse: How social contexts influences text and talk. Cambridge: Cambridge University Press

Van Dijk, Teun A. 2011. Discourse and Racism – Some conclusions of 30 years of research. 17th International Workshop on Discourse Studies Madrid

Van Dijk, Teun A. 2014. Discourse and Knowledge – A Sociocognitive Approach. Cambridge: Cambridge University Press

Wise, Tim. 2008. White Like Me: Reflections On Race From A Privileged Son. New York: Soft Skull Press

8.5 Bilagor

Bilaga 1

Frågor för rasism intervju – svenskspråkig version.

1.

- Vad anser du rasism är?

- Brukar du tala om rasism?

- Hur ofta kommer du i kontakt och tänker på rasism i din vardag?

- Hur påverkar rasismen dig?

- Varför tror du att du blir utsatt för rasism?

2.

- Kommer du ihåg första gången du blev utsatt för rasism eller såg någon annan bli det?

- Vilka tankar väckte det – Hur kändes det?

- Vad gjorde du i stunden – efteråt?

- Ändrade denna händelse dina tankar om dig själv och andra/ hur du såg dig själv och andra?

3A Har rasism någonsin förklarats till dig exempelvis i skolan, familj, vänner?

3B Eller letade du fram det på egen hand?

3A

- Fanns det en orsak till att rasism förklarades till dig?

- Hur förklarades rasismen?

- Ansåg du sättet och tillfället som det förklarades vara bra/dåligt?

- Vad kunde gjorts bättre/Vilka skulle vara dåliga sätt att förklara rasism?

- Har du tagit reda på rasism även på egen hand?

- Hur/varför/varför inte?

- Om du måste förklara rasism för någon som blivit eller troligtvis kommer att bli det, hur skulle du göra det?

- Vad anser du är viktigast i förklarandet av rasism för en rasifierad person?

- Tycker du familj/skola borde tala mera om rasism?

3B

- Vad fick dig att leta upp rasism?

- Vartifrån letade du upp informationen?

- Hur visade/förstod du rasismen ur denna information?
- Hittade du bra/dålig information?
- Fanns det en orsak till att du inte ville fråga någon du kände eller skolan?
- Skulle du hellre velat få veta om rasism någon annan väg, eller kändes det här rätt?
- (- Vilka skulle vara dåliga sätt att förklara rasism?)
- Om du måste förklara rasism för någon som blivit eller troligtvis kommer att bli det, hur skulle du göra det?
- Vad anser du är viktigast i förklarandet av rasism för en rasifierad person?
- Tycker du familj/skola borde tala mera om rasism?

Bilaga 2

Svenskspråkig intervjufrågan:

Hej!

Jag är studerande vid Åbo Akademi och skriver min magisteravhandling i folkloristik. Jag intervjuar etniska-, ras- och religiösa minoriteter i Finland om deras erfarenheter av hur rasism har förklarats till dem när de var yngre, exempelvis i skola, familj, på internet.

Om du har intresse ställa upp i intervju, så kan jag ge dig mera detaljer :)

Jag letar efter vuxna antingen födda eller uppvuxna i Finland, som är del av en minoritetsgrupp som blivit utsatt för rasism. Det finns inga rätta eller felaktiga svar och frågor kan hoppas över. Intervjun kan stoppas när som helst av deltagaren. De insamlade uppgifterna anonymiseras.

Ifall du är intresserad ta del, eller har flera frågor kan du kontakta mig via. email linda_yrjola@hotmail.com eller Facebook <https://www.facebook.com/loimp/>

Det kommer bara att finnas pseudonymer i avhandlingen. Intervjun spelas in, för transkription till mitt minne. Beroende på din vilja kan intervjun arkiveras, exempelvis då den endast är öppen för allmänheten efter x-antal år, eller så kan den förstöras. Jag letar främst efter personer som är villiga att intervjuas ansikte mot ansikte (med säkert avstånd), men även videosamtal är en möjlighet. Intervjuerna kan vara på svenska, finska eller engelska.

Bilaga 3

Intervjuinformation – Linda Yrjölä:

Intervjuns innehåll

Till min magistersavhandling, dvs. ”gradu” intervjuar jag etniska-, religiösa- och rasminoriteter om deras erfarenheter om hur rasism har förklarats till dem när de varit yngre exempelvis av familj, skola, internet, samt hur de skulle förklara rasism till ett barn tillhörande samma minoritet som dem själva.

Intervjuade är vuxna födda eller uppväxta i Finland och som är del av någon minoritetsgrupp som är utsatt för rasism. I Egentliga Finland och Nyland kan intervjuerna göras på plats, annars via video-, telefonsamtal eller email.

Intervjuns syfte

Eftersom detta är på magisternivå kan det inte kallas för forskning och jag kan inte kallas till en forskare (då måste man vara minst doktor). Jag är antirasist, men avhandling fokuserar på analys inte ändring av samhället, så genom att ställa upp i

intervjun skall man inte förvänta sig större samhällsförändringar. Gradun, där intervjun kommer att användas, kan däremot läsas av dem som är intresserade och användas av forskare i sin egen forskning.

Inspelning

För mitt eget minne spelar jag in intervjun, såvida inte intervjuaren är emot detta, då jag använder bara penna och papper. Det finns några alternativ för att spara in inspelningen. Vi har ett arkiv vid Åbo Akademi som heter Cultura. I inspelningar för arkivering måste rikiga namnet ingå, men transkriberingen (skriftligt dokument av intervjun) som folk kan låna från arkivet är anonyma. Om någon ville använda inspelningen (där ditt riktiga namn ingår), till exempel för forskning, bestämmer arkivchefen om det här är en passande person och kan möjligen kontakta dig för att be om tillstånd. Arkivmaterialets tillgänglighet kan bestämmas, t.ex. att intervjun blir öppen för användning först efter x antal år, eller efter intervjupersonens död. I det här fallet är de enda som ser din information före det, jag och arkivchefen. Ifall du inte vill arkivera intervjun, kan jag förstöra materialet när arbetet är klart.

Anonymitet

Du kommer att vara anonym och du kommer att få en pseudonym i gradun. Om jag använder citat från din intervju måste citatet ha så lite detaljer att det inte kan spåras till dig eller de andra personerna du talar om. Efter intervjun kan du, om du vill, höra din inspelning och läsa transkriberingen. Du kan till exempel ta bort delar du inte vill ha med och säga om något är fel. Du kan också när som helst före publiceringen av gradun bestämma att du inte sen heller vill vara med, då transkriberingen och inspelningen kommer att förstöras.

Frågor

Jag ställer frågor under intervjun, man behöver inte besvara alla frågor och det behövs inte heller ges någon anledning varför man inte vill svara. Man får avbryta

intervjun när som helst. Det finns inga fel svar, jag vill bara höra erfarenheter. Några frågor har jag skrivit ner på förhand, andra hittas på under intervjun. Här är exempel på några frågor:

"Vad är ditt första minne av att du eller någon annan blivit utsatt för rasism?"

"Hur har rasism förklarats till dig? till exempel i skolan, av familjen, av vänner. "

"Om du skulle förklara rasism för ett barn i Finland med samma minoritetsbakgrund som du, hur skulle du göra det?"

Om mig själv

Jag är en 25-årig magisterstuderande vid Åbo Akademi. Mitt intresse för att skriva om detta ämne kom delvis från mina biämnen social exclusion och religionsvetenskap, och då jag läste texter om afrikansk-amerikanska mammor som funderade på hur de skulle förklara rasism för sina barn. I mina kurser och till gradun har jag läst om rasism och vad forskare och minoriteter skriver om detta i Finland och på andra håll i världen. Men eftersom jag är vit infödd finländare utsätts jag mycket sällan för rasism, så jag har inga erfarenheter än genom andra. Jag hoppas däremot att mitt utseende inte gör det svårare att tala om rasism, det är i varje fall intervjuade som är experten i sina erfarenheter.

Gåvor etc.

Vissa avhandlingar och forskningsintervjuer kan ha lotterier eller lön man får av deltagande. Men eftersom min intervju behandlar ett känsligt ämne, ger jag inte intervjuade gåvor, pga etiska problem som kan uppstå av detta.